

הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל

הקדמה ללימוד התלמוד

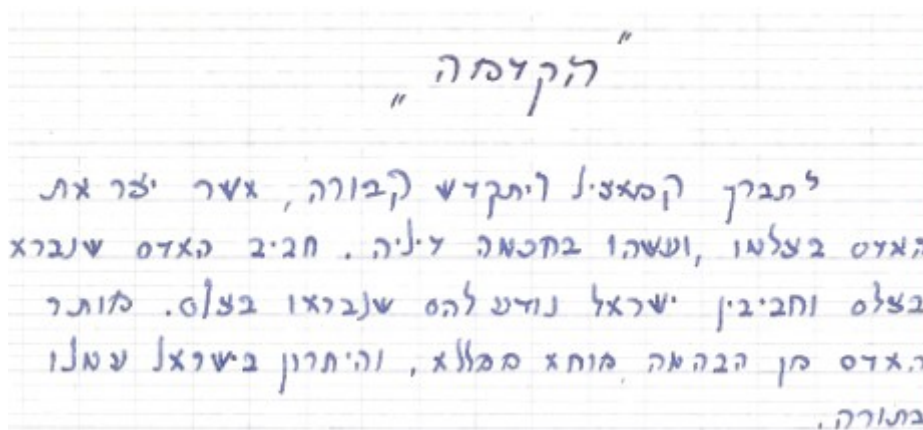
עם פירוש וזאת ליהודא

על פי שיעורי הרב אליקים שמשוביץ

תמלול ועריכה יאיר מנדלסון

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

תחילת כתב היד של הרב זצ"ל

וזאת ליהודא*

הקדמה

הטקסט הזה נמצא בכתב יד על עלים תלושים ממחברת, יחד עם מספר כתבי יד של "ראשית התרומה", פירושו של הרב על תחילת מסכת ברכות (דף ב ע"א ו-3/4 מע"ב). המילה "הקדמה" מופיעה בראש העמוד הראשון. נראה שהרב כתב אותו (לפני ראשית התרומה) בתור הקדמה כללית על הנושא של לימוד התלמוד, ותלמוד תורה בכלל. מצאתי בכתב יד שתי גירסאות של החלק הראשון כאשר אחד הוא יותר שלם ואותו העתקתי כי יש לי סבות לחשוב שזה מאוחר מהדף האחר. כפי שסיפרתי פעם הרב היה רגיל כל פעם שעשה תיקון בדף אחד להעתיק אותו בשלמותו, כך שיש לנו לפעמים מספר גירסאות. לרוב, כשהרב התחיל להעתיק, זה היה אחרי שמחק את מה שרצה לתקן. לפיכך, יכול לפעמים להיות קצת קשה לקבוע הגרסה שהיא, כדברי חז"ל, 'המשנה האחרונה', מהדורה בתרא. אבל במקרה הזה אין כלל ספק וגם אין הרבה טיטות של כתב היד.

* כל ההערות והמראה מקומות הן שלי.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

הכותרת שכתב הרב היא רק "הקדמה". הרחבתי אותה ל-"הקדמה ללימוד התלמוד" ויתכן שיש להוסיף תת כותרת: "תלמוד וקבלה במשנתו של מניטו". ועל כך יש לציין שתי הערות:

[א] בתקופה מסוימת, בשנות החמישים, התגורר ליד פריז בן דודו של הרבי מלובביץ שאתו למד הרב את ספר התניא. הוא היה רגיל לצטט את דבריו: "מי שלא לומד גמרא אינו יהודי, מי שלא לומד קבלה אינו אדם". ואז היה הרב שואל "ומה יותר חמור?"

[ב] הרב היה אומר שכל המקובלים הם תלמידי חכמים בנגלה של התלמוד, אבל ההיפך לא נכון, ושלא חשוב שכל התלמידים לא יהיו בקיאים בקבלה, העיקר שרבותיהם יהיו.

ז"א שהנושא של ההקדמה נובע מהמרירות¹ שחש הרב מהמציאות, מהמצב של הלימודים בעולם היהודי בדרך כלל. ויש נקודה נוספת (שנגיע אליה בצורה מדויקת בטקסט עצמו), שהיות שהרב, מסבות שאולי נגיע אליהן, למד פילוסופיה באוניברסיטה, אז הוא היה מסוגל לזהות בדרך שבה רבנים, מלמדים, חכמים כאלה ואחרים, היו מלמדים תורה, שהדברים שהם אומרים לא נובעים מתורת ישראל, אלא מאיזו שהיא 'הטבלה' או 'גיור' שלא כהלכה של מושגים ורעיונות פילוסופיים חיצוניים, שמטובלים (וגם מתובלים) בקצת שפה מסורתית. וכמובן שזה היה דבר שהיה מקומם אותו, מה גם שבדרך כלל האשימו דווקא אותו שהוא מלמד פילוסופיה, כי הוא היה מדבר בשפה הפילוסופית והתרבותית של תקופתו. יש כאן תמונה הפוכה שיש כאלו שלוקחים תוכן חיצוני ומלבישים עליו שיח תורני ומציגים את זה כתורת ישראל, ומי שקיבל את זה בצורה כזו יכול אפילו כבר לא להיות מודע לכך. כי "הקורא בספרים חיצוניים...". זה מזכיר כי כשהרב הגיע, והתבררו יותר ויותר העניינים של ההתנגדות של העולם החרדי לציונות ולמדינת ישראל, אז היה רגיל לומר: "טענתם של החרדים שהתרבות החילונית נגועה מהתרבות החיצונית של העולם המערבי, והם צודקים! אבל, הבעיה היא שהדתיות של החרדים נגועה מהדתיות של

¹ לפי זה אולי הכותרת צריכה להיות: "קינה כוללת על לימוד התלמוד"

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

העולם המערבי, ומה יותר חמור? יכול להיות אכן, בוודאי, שבמקרים
רבים זה לא במודע; אבל אז, הדבר עוד הרבה יותר מורכב ומסוכן.

הקדמה

יתברך המאציל ויתקדש הבורא, אשר יצר את האדם בצלמו, ועשהו בחכמה דיליה. חביב האדם שנברא בצלם וחביבין ישראל נודע להם שנבראו בצלם. מותר האדם מן הבהמה מוחא ממללא, והיתרון בישראל עמלו בתורה

וזאת ליהודא

הפיסקה הראשונה מבטאת את המסגרת הכללית שבתוכה נאמרים הדברים.

יתברך המאציל ויתקדש הבורא – כרגיל אצל הכותבים גם בנגלה וגם בנסתר, מתחילים בראשי תיבות של י-ה-ו-ה. לא נכנס לביאור ענין מאציל ובורא שאנו לומדים בשיעור אחר, ולא לענין יתגדל ויתקדש של הקדיש, על אף שהדברים כמובן קשורים: ליחס את ענין הברכה למאציל והקדושה לבורא. נציין רק שמניטו הסביר פעם שפתיח כזה רומז תמיד על תוכן וכוונת המאמר.

אשר יצר את האדם בצלמו ועשהו בחכמה דיליה. הענין של צלם אלהי'ם זה דווקא החכמה העליונה. ז"א היצירה היא בצלמו, והעשייה היא בחכמה. הפירוש של "אשר יצר את האדם בצלמו" זה ש"עשהו בחכמה דיליה". המשמעות היא, לא רק שהוא עשה את האדם בחכמה שלו, אלא שחלק לאדם הזה, בכח, משהו מחכמתו הוא.

חביב האדם שנברא בצלם – זה שייך לכלל האנושות.

וחביבין ישראל כו' – כפי שהתורה מספרת, הקב"ה ברא את האדם בצלמו, והוא גילה זאת בתורה וכך נודע לאותו האדם שהוא נברא בצלם. אותו האדם שנודע לו שנברא בצלם זה רק מי שקיבל את התורה, דהיינו ישראל. כולם יכולים לקרוא את הכתוב בתורה, אבל היא נודעת רק למי שמקבל אותה.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

כאן יש מקום קצת להרחיב את הדיבור משתי בחינות: הבחינה האחת זה שלא מספיק שמים לב בדרך כלל לפרט אחד קטן, אולי כי זה נראה כל כך עובדה שרירה וקיימת (בבחינה של *hidden in plain sight*), וזו העובדה שהתורה כתובה בעברית. השפה הטבעית של התורה היא עברית וז"א, כפי שרש"י מביא בפירושו על בראשית, שהעולם נברא בלשון הקודש. כביכול הקב"ה מדבר עברית, וזאת גם כן שהסבה שמכל בני האדם, בני ישראל הם שהיו מסוגלים לקבל, 'בשידור ישיר', את התורה. זה אחד הדברים שהמדרש מזכיר שלא שינו את לשונם. ז"א שיש הכנה מסוימת שמאפשרת לעברי, היינו לצאצאי אברהם העברי, כפי שהמדרש אומר שהיה מבני בניו של עבר, להיות מסוגל לא רק לקבל את התורה, אלא להבין אותה. ז"א שהתהליך כאן, וזה רעיון קבלי, זה לא שאומרים משהו בלתי מובן ואח"כ מסבירים אותו, אלא שאומרים למי שמסוגל להבין את הדבר שצריך להבין. אם אין הכנה, יכולת, להבין את הדבר כפי שנאמר, אז אף פירוש לא יהיה מסוגל להסבירו.

עלינו לשים לב כי, החל מתקופת ימי הביניים, כמו הפירושים של רס"ג, אבל בעיקר מרש"י ואילך, מה שהפך להיות עיקר פרשנות התורה הוא הסבר משמעות המלים. דהיינו שהיה צריך להסביר ליהודים למה מתכוונת התורה בעברית. אין הכוונה שלא היו מבינים את המלים, שהרי הפרשנות עצמה כתובה בעברית, אלא שנוצר איזה פער כלפי המשמעות של הדברים כפי שהיו בחיי אומה שמדברת את שפתה באופן 'טבעי'¹.

להמחשה, יתכן כי מישהו לקה באמנזיה ושכח את שמו אבל יכולה להיות אמנזיה יותר עמוקה שמישהו שכח מיהו. ויכולה להיות מציאות שמישהו זוכר את שמו אבל שכח מיהו. וזאת בעצם התופעה שבה לקה עם ישראל בגלות, כאשר אורך הגלות הפך את הגלות לטבע שני. ואז באופן 'טבעי', היינו מתוך הרגל, התפתחה תודעה משנית, שמחליפה את התודעה האמיתית, כאילו המצב הגלותי הוא המצב הנורמלי של העם היהודי. וזה

¹ 'טבעי' במשמעות של מה שמהר"ל מתכוון כשהוא אומר טבע: לא הטבע של העולם הפיסי, אלא הזהות הנורמלית של מישהו נורמלי.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

נכון! הגלות היא המצב הטבעי של העם היהודי, אבל לא של עם
ישראל. כי להיות יהודי זה להיות עברי בגלות².

ומהי אותה זהות יהודית? זה המאמץ של אנשי כנסת הגדולה שקיבלו
את התורה מהנביאים, להשאר נאמנים גם לתוכן וגם לזהות של העברים,
אבל לא דרך החיים הפשוטים, הדרך שבה חיים, כי מאז חורבן הבית
וסוף הנבואה זה הפך להיות בלתי אפשרי, אלא דרך הזכרון והלימוד.
ולכן אחרון הנביאים, מלאכי, אומר (מלאכי ג כב) זְכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדַי.
למה נדרשת ההנחיה הזאת, שהיא מלאה דאגה ויסורים? כי יש כאן דבר
שאם שוכחים אותו אי אפשר להמציאו מחדש.

חביבין ישראל חיבה יתירה נודע להם שנבראו בצלם – אבל הם עלולים
לשכוח את המשמעות של מה זה להיות נברא בצלם, וכן את החשיבות
הזהותית שבכך. כל האנושות נבראה בצלם אבל אם יש מישהו שאומרים
לו: "אתה צריך לדעת זאת", זה באותה בחינה שאנו אומרים בפתחת
ארון הקודש (דברים ד לה) אַתָּה הִרְאִיתָ לְדַעַת וְגו' (והדגש על "אתה"). כל
הענינים הללו, הם אותו הענין בצורה שונה. וכדי להסביר את חשיבות
המודעות נזכיר כי אחת הבעיות בזוגיות שזה מתחיל ב"אני אוהב/ת
אותך" וכעבור זמן מפסיקים לומר זאת, וזה לא טוב: כשלא משננים את
המובן מאליו, עם הזמן, הוא הופך להיות בלתי מובן...

חיבה יתרה וכו' זה דווקא נודע לישראל. שכן, מחוץ לתורה, במיוחד
התושבע"פ, אין הבנה מה פירוש "שנברא בצלם". התושבע"פ היא גילוי
המימד של חביבות ישראל בתור נציג האנושות, כשההיסטוריה גרמה
לכך שמתוך הזהות האנושית הכוללת, יצאה לסופו של דבר זהות שתהיה
מסוגלת להציל ולהושיע את תכניתו של הקב"ה לטובת האנושות כולה.

² ומקור הדברים במגילת אסתר: עד חורבן הבית, 'יהודי' היה מישהו ששייך לשבט יהודה. החל
מגילת אסתר, 'יהודי' מתאר את זהות אלו ששרדו מגלות בית ראשון ונמצאים כעת בכל, בפרס,
מפוזרים במאה עשרים ושבע מדינה, כמסופר בתחילת המגילה. ובמגילה (פרק ב פסוק ה) אִישׁ
יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשׁן הַבִּירָה וְשָׂמוּ מֶרְדֳּכַי בֶּן יְאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי: אלמלא הסיפא היינו
מבינים 'איש יהודי' שייך לשבט יהודה, אבל מאחר שהסיפא מזהה אותו משבט בנימין לא נותר
להבין 'איש יהודי' אלא כפי שאנחנו מתייחסים אל הנושא, כמי שייך לאותה התקופה, 'תקופת בית
שני', שבה הזהות היהודית תופסת את מקומה של הזהות העברית של ישראל בבית ראשון.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

על פי הפסוק וַיִּצְרַח יְיָ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֲפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו
נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: (בראשית ב ז) לנפש חיה שאונקלוס מתרגם
"לרוח ממללא", מותר האדם מן הבהמה זה, כפי שהרב מתרגם את
התרגום, "מוחא ממללא". בתרגום חפשי: יש שני מימדים השכל והדיבור,
והבחינה של החכמה זה היכולת של הדיבור לבטא את מה שבשכל.
והיתרון בישראל, שע"י העמל בתורה, ישראל יכול, אותה החכמה (שהיא
בכח אצל כל אדם) להוציאה מהכח אל הפועל.

מותר האדם מן הבהמה מוחא ממללא, וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: (בראשית ב ז)
מתרגם אונקלוס 'רוח ממללא', ומסביר הרב שאותה רוח היא בבחינת
המוח היינו השכל.

והיתרון בישראל עמלו בתורה – לכל אדם, יש לו מוח שמאפשר את
פעילות השכל, השאלה הנשאלת מה אתה עושה עם זה. ז"א שמבחינת
ישראל, שאומרים כל בוקר, בברכות השחר, על דברי קהלת (פרק ג פסוק
ט) וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין פִּי הַפֶּל הַבָּל: ישראל שיש לו כמותר מן
הבהמה רק השכל, זה כמו בהמה. אדם מאו"ה הוא אדם כי יש לו היתרון
של השכל לגבי הבהמה, אבל ישראל שיש לו רק השכל הוא כמו בהמה.
מי שמסוגל ליותר, ונשאר רק ברמה הכללית הוא לאמיתו של דבר ירוד.
בפאראפרזה על הכוזרי: כשמתכוונים שההגדרה הספציפית של האדם זה
"חי המדבר" אין הכוונה "חי המדבר שטויות". זה מתייחס למימרא באיכה
רבה (פרשה ב פסקא יג) "יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמן ... יש תורה
בגוים אל תאמן" כלומר יש חכמה אנושית אבל אמיתית, אמיתית אבל
אנושית, אצל הגויים. אבל זו לא תורה. ז"א הנפש חיה שעליה מדובר
בפסוק, המדרגה הראשונית שלה זה אדם שהוא יכול להיות בעל חכמה,
ויש מדרגה נוספת, שהיא המדרגה החמישית (אחרי דומם, צומח, חי, חי
המדבר), וזו הנבואה, שהיא חכמה אלהית ולא חכמה אנושית והדיבור
שלה הוא דיבור מוחלט.

והנה אמרו ז"ל, אין מזל לישראל. ומשום הכל תלוי במזל, נראה כסתירה. אך, כבר פירשו חכמינו המקובלים באופן כי לישראל, האי"ן הוא המזל; הה"ד¹ והחכמה מאין תמצא²; "מזל לישראל" פירושו חכמה; דאם הלכתם עמי בקרי³, כמוציא זרע ולא מרצון המות, אף אני בקרי, כי תולידו בנים לריק ולבהלה⁴; ומוקמינן הפסוק דכתיב ומותר אדם מן הבהמה אין⁵; אתם קרואים אדם⁶; שהכל הבל, וצריך קנין, לבד הנשמה במה שטהורה היא⁷, ובה אמרות ה' נאמרו טהורות⁸. תורה פירוש מתן וקנין, ברישא לקח טוב במתן, וצריכה קנין, והקנין מצד החכמה דוקא, דכתיב⁹ קנה חכמה.

וזאת ליהודא¹⁰

הכל תלוי במזל. והמשך: "אפילו ספר תורה שבהיכל"¹¹. הגר"א מפרש במלה אחת: "ספר". ספר התורה, שהוא חמרי, תלוי במזל, היינו בחוקי הטבע (המזלות), אבל התורה, לא.

1 איוב כח, יב.

2 ועיין רבנו בחיי על בראשית א, ב: והחכמה מאין תמצא, על דרך ההודעה לא על דרך שאלה.

3 עיין ויקרא כו, כג-כט.

4 עיין ישעיהו סה, כג: לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה כי זרע ברוכי יי המה וצאצאיהם אתם: ועיין בסוף תפלת "ובא לציון": ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו. והבדילנו מן התועים. ונתן לנו תורת אמת. וחי עולם נטע בתוכנו. הוא יפתח לבנו בתורתו. וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם. למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה: הרי שכל הענין קשור ללימוד התורה.

5 קהלת ג, יט: כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה ומקרה אדם להם כמות זה כן מות זה ורוח אדם לכל ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל:

6 עיין יחזקאל לד, לא; ויבמות סא ע"א, ועיין תוספות שם ד"ה ואין העובדי כוכבים קרוים אדם.

7 ע"פ ברכות השחר "אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא".

8 ע"פ תהילים יב, ז: אמרות יי אמרות טהורות.

9 משלי ד, ה.

10 אצל המקובלים נוהגים להשתמש ב"לא יש" לבטא את מה שאנו בלשון היום יום מבטאים ב"אין". דהיינו שא"ן אינו מבטא משהו שלילי כי אם משהו חיובי אלא שהוא למעלה מההשגה. דבר שהשכל של האדם לא יכול לעמוד עליו הוא כאילו מבחינתו לא קיים. למשל התפילות ראש השנה אומרים היום הרת עולם והכוונה ליום בריאת האדם, כי מבחינתנו כל עוד שאין אדם אין עולם. העולם ללא אדם זה משהו אחר לגמרי ממה שאנו משיגים. זה לא ענין של כרונולוגיה אלא ענין תודעתי. אין שום משמעות לעולם מחוץ לתודעתנו אנו.

בכוונות התפילה הזרע כשהוא בכוונת התולדות יוצא מן המות, דהיינו הזהר מלמד שכוונות האיש והאשה בזיווג הם חלק מיציאת הולד. הליכה בקרי זה לא לפעול מתוך כוונה להצליח את הפרויקט של הבורא. אחת המשמעות המכריעות בענין מידה כנגד מידה שהענינים מסתדרים לפי כוונתו של האדם

11 זהר נשא קל"ד/א

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

האי"ן הוא המזל – אנחנו מכירים את הביטוי 'אינסוף' ז"א שיש בחינה מסוימת שנקראת אי"ן ועליה אנחנו אומרים: "אי"ן מזל לישראל", "אחד ואי"ן יחיד כייחודו", ואח"כ 'ראשון ואי"ן ראשית לראשיתו'. כלומר האי"ן הוא 'ראשית לראשיתו'. דרך אחת לומר בצורת חיוב את מה שנאמר בצורת שלילה ב'אינסוף', זה לומר שהכל ראשית. יש סבה, שלא שייכת ללימודנו כעת, מדוע אנו משתמשים בביטוי 'אינסוף', אבל עצם העובדה שמכנים בכינוי כזה של 'אינסוף', פירושו שזה בא לשלול את הרעיון כאילו יש משהו הגורם אצלו ית' לבחינה של סופיות כביכול, שהעולם מגביל אותו. יש בחינה הנחשבת כסופיות מבחינת העולם שלנו. אחד הדברים שמהוים הגדרה קיומית לעולם שלנו זה סופיותו. זה עולם שבו אפשר למדוד, ז"א שיש סופיות. אבל את האינסופי אי אפשר למדוד. אי אפשר לתחום דבר כלשהו באינסוף כי חלק של משהו אינסופי הוא אינסופי (כמו סדרת המספרים הזוגיים לעומת סדרת כל המספרים השלמים).

בעולם הספירות, מקור החכמה זה הכתר שנקרא אי"ן. יש בחינה מסוימת של נבדלות (טרנסנדטיות) של הכתר. ישנו הגוף של המלך, מהראש עד הרגלים, אבל הכתר אינו חלק מהגוף, הוא מעליו. מה שמבדיל את המלך מיתר בני האדם זה לא היותו בן אדם, שבזה הוא כמו יתר בני האדם, אלא התפקיד (הפונקציה) שלו. יש מימד של טרנסנדנטיות של מלך מלכי המלכים, מבחינת היותו 'מעל' ובורא וכו', אבל יש מימד שהוא השקפתית מעל אותה בחינה עצמה, והיא הבחינה של הכתר. על הבחינה של הכתר, אפשר, בפאראפרזה על הגאון מוילנה, שכמעט כל מה שאני יכולים לומר לגביו שאנחנו יודעים שזה קיים. ומה שהגאון אומר, שעל האינסוף אפילו את זה אי אפשר לומר.

כי תולידו בנים לריק ולבהלה – לפי המקורות זה קשור ללימוד התורה. האי"ן הוא המותר של האדם מן הבהמה.

אתם קרויים אדם – יש פרשנות שלא נתעכב. אלו פנינים שזורות כדי ליצור המשכיות של הרעיונות להגיע לנקודה הבאה.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

שהפּל הָבֵל, וצריך קנין – כאן יש קפיצה בדברים. צריך קנין. מדברים על התורה ויודעים לדבר על מתן תורה, וכמובן שהתורה היא חכמה, אבל יכלנו לחשוב שמעת שקיבלנוה במתנה כבר יש לנו תורה. אבל הענין הוא שאם זה נשאר במצב זה כמתנה, אז זה הופך להיות הבל. אם לא עמלתי להפוך את הדבר שקיבלתי במתנה להיות שלי, אז זה לא שייך לי באמת, כלומר אין שייכות ביני לבין אותו הדבר. בהלכות רכישה, כשאני רוכש משהו ונתתי את הכסף תמורתו, כל עוד שלא עשיתי מעשה של לקיחה, זה עדין לא שלי. אם זו בהמה, צריך לדחוף או למשוך אותה, ואם זה שדה, צריך פעולה של בעלות כמו לפרוץ גדר, להחליף את המנעול וכו'. המכנה המשותף לכל הפעולות הללו הוא שאני גורם לשינוי במציאות של החפץ. הכסף מהוה מצד אחד התמורה לחפץ שאני מתכוון לרכוש, אבל כל עוד לא נעשתה הפעולה המעשית של הקניון, הענין עדיין עומד.

לומדים זאת בסוגיה הראשונה במסכת קידושין

האשה נקנית מאי שנא הכא דתני האשה נקנית ומ"ש התם (בפרק שני) דתני האיש מקדש? משום דקא בעי למיתני כסף וכסף מנ"ל גמר קיחה קיחה משדה עפרון; כתיב הכא פִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וכתוב התם נָתַתִּי כֶּסֶף הַשְּׂדֵה קַח מִמֶּנִּי, וקיחה איקרי קנין דכתיב (בראשית כה י) הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אִי נָמִי (ירמיה לב, מד) שְׂדוֹת בְּכֶסֶף יִקְנֶנּוּ:

בקיצור נמרץ. יש חוסר שוויון בין מה שהגמרא רוצה להוכיח לבין הענין שעליו היא מדברת. השאלה שנשאלת שם היא שהמשנה אומרת האשה נקנית ובתחילת פרק שני האיש מקדש. גם זה וגם זה אינו לשון המקרא (דברים כב יג) פִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה. נשאלת השאלה: למה המשנה משנה פעם מ'קיחה' ל'קנין' ופעם אחרת מ'קיחה' ל'קידושין'. מסבירה הגמרא משום דקא בעי למתנה כסף. שהמשנה רוצה ללמד שאפשר לבצע אותן ליקוחין של הכתוב, בכסף. ואז הגמרא שואלת את השאלה: וכסף מנלן? האם התורה מדברת על ליקוחין שכאלה (בכסף)? התשובה היא שלכתחילה לא, אבל אנו יכולים, עי"כ שנעשה איזו גזרה שוה בין כמה ענינים של

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

פסוקים המובאים בתורה, להגיע למסקנה שאעפ"י שזה לא מפורש, אפשר להכשיר. לא נכנס לכל הלימוד. בעיסקה רגילה אני רוצה לרכוש חפץ אני נותן את הכסף ולוקח את החפץ. אבל במה שהגמרא מביאה, "גמר קיחה קיחה משדה עפרון", אברהם אומר: "נְתַתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה קַח מִמֶּנִּי". אברהם נותן את הכסף ומבקש מעפרון שיקח את הכסף (לא אני אברהם נתתי את הכסף ואני אברהם לוקח את השדה). ולכן ההקבלה אינה הקבלה: מציאות אחת אני לוקח את הכסף ומציאות שניה שאני לוקח את השדה. ומביאים עוד פסוקים הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם ו-שְׂדוֹת בְּכֶסֶף יִקְנוּ שדרכם כביכול הגמרא רוצה לבסס את העובדה שאפשר לקנות חפץ בכסף. וכי לא ידענו? אבל הבעיה היא שהאשה אינה חפץ ואי אפשר לקנותה בכסף¹² ולכן לא הבנו כלום ממה שהגמרא אמרה.

למה לא הבנו. זו דוגמא שבה כביכול לומדים על דרך הפשט ולא שמים לב שלא למדו כלום. לא לומדים משהו שמבין כל ילד שקיבל כסף כיס וקנה סוכריה במכולת. הוא יודע שיכול לקבל סוכריה במתנה או לגנוב אותה או לשלם עבורה, ושזו האחרונה היא הדרך הראויה. לא צריך להיות "תלמודיסט" כדי להבין זאת. דרך החשיבה שלנו מבוססת על עקרון הזהות המוחלטת בין שני צידי המשוואה תמיד. כלומר דרך החשיבה האנושית, מבחינה בסיסית, לא באמת מוסיפה ידע על מה שכבר היה ידוע קודם. היא עושה הבחנה בין דברים והאבחנה הזאת היא מוסיפה ידע. היסוד הוא טאוטולגיה מוחלטת "A=A". דרך אגב זו אחת הסבות שבגללה אי אפשר להבין שכלית את ענין הבריאה. כי בבריאה "כלום=A" חסר איבר אחד של המשוואה. כל הגילוי של התורה הוא בגדר הזה. לכן מי שמעמיד פנים שהוא כאילו מבין את הדברים שכתובים

¹² הגזירה השווה אינה עומדת שהרי ההקבלה היא איש-אברהם ואשה-שדה, ומה הכסף כאן? וכשאברהם אומר נְתַתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה קַח מִמֶּנִּי הפועל לקחת (את הכסף) מבחינה טופולוגית לא נמצא בשוויון בין שני המצבים. אזי לא הבנו כונת הגמרא בגזירה השווה, כי עדין לא הבנו את הפסוק שבתורה כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה. מהפסוק נדמה שאפשר לקחת אשה כאובייקט, והגמרא רוצה ללמדנו קודם כל שאין הדבר כך, לקחת אשה אינה כלקחת אובייקט, אלא כפי שאברהם היה צריך לבקש מעפרון שייסכים לקחת את הכסף כך אין קיחה של איש באשה אם האשה לא מסכימה. כלומר אחד הממדים של הענין שאנו זקוקים, כדי שיהיה מצב של גישוואין, שתהיה הסכמה מצד האשה. (מתוך שיעור על תחילת מסכת קידושין)

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

בתורה בלי שיעשה את המאמץ של הגישור מעבר ללא נודע הזה כביכול,
למעשה במקרה הטוב משקר.

שאלה: זה אומר שהתורה היתה צריכה להיות אניגמטית לחלוטין

תשובה: היא אניגמטית לחלוטין

שאלה: אבל דברה תורה בלשון בני אדם

תשובה: דברה תורה כלשון בני אדם, בני אדם אמיתיים. אדה"ר, יציר
כפיו של הקב"ה, וכן עם ישראל בגלל היותו עם דובר עברית שחונך על
ידי דרך ארץ של האבות, יש לו האפשרות לשמוע את התורה "בשידור
ישיר, בשידור חי". בני ישראל בהר סיני, על אף שיש מדרגות, לא
צריכים פירוש רש"י כדי להבין שראשית פירושו חכמה.

אנחנו שוכחים לפעמים שאין לנו תלמוד (משנה וגמרא) מתקופת בית
ראשון. התופעה של המשנה הזו מתחילה עם בית שני וכתובת המשנה
אחרי חורבן בית שני והגמרא עוד יותר מאוחר. כל התהליך הזה נדרש
מרגע שהמציאות הנורמלית של עם היושב על אדמתו אינו קיים יותר.
ז"א שהתלמוד הופך להיות הטריטוריה המטה-פיסית של עם ישראל. אבל
יש מודעות לכך שזה מצב עובר, ומטרת הענין הזה לגשר בין שני הקצוות
של המציאות. כאילו חסר קטע במשנה הראשונה של פרקי אבות. אנחנו
עדיין חיים על היסוד של "ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה", ומאז
והלאה עד ימינו. ז"א שנצטרך עוד להוסיף את האיבר הבא באותה משנה
בסגנון של: "ואנשי כנסת הגדולה מסרוה לישראלים".

אין התקדמות מאז ש"ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה". משה קיבל
תורה מסיני (מחוץ לא"י), ומסרה ליהושע. ואז כל ימי בית ראשון לא
מופיע לא הפועל 'קבלה' ולא הפועל 'מסירה'. כי אעפ"י שיש תמורות
פנימיות למציאות הקיומית של העם בהתאם לתקופות, זה פנימי
להומוגניות מסוימת של זמן שבה אין צורך לפעולה מיוחדת של מסירה
או של קבלה. בין הנביאים לאנשי כנסת הגדולה מתרחש חורבן בית
ראשון ומסתיימת הנבואה. אז צריך למסור באופן ייחודי, במאמץ מיוחד,
את התכנים של התורה, כפי שהיא ידועה ומובנת לנביאים, לאנשי כנסת

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

הגדולה, לשמר את הדבר. על זה באה האזהרה של מלאכי "זכרו תורת
מזה עבדי". אבל זכר ללא הבנה אינו כלל זכר. זה חיקוי ריק מתוכן.

ואז לומדים שמכאן יש שני מסלולים לאותה המסירה, אחת בנגלה ואחת
בנסתר. אבל הכל מקבלים אנשי כנסת הגדולה. ואז יש תקופה מסוימת,
שנקראת היסטורית תקופת אנשי כנסת הגדולה כמוסד פוליטי מסוים,
שנמשך מיסוד בית שני עד התקופה היונית, בערך עד בואו של אלכסנדר
מוקדון לא"י. שמעון הצדיק, שהוא מקבל את פניו של אלכסנדר מוקדון,
הוא משיירי אנשי כנסת הגדולה, אומר מה שאומר. אין כאן ענין של
קבלה או מסירה בין כנסת הגדולה לשמעון הצדיק שהוא שייך לכנסת
הגדולה. אחרי שמעון הצדיק יש תלמיד שמקבל ממנו, אחריו שני
תלמידים שמקבלים ממנו וכן הלאה. עכשיו, אנו לא לומדים את
הסטרוקטורה של פרקי אבות אבל יש כאן תהליך מסוים שהפרקי אבות
מתארים, איך נעשו המאמצים השונים כדי להבטיח איך להעביר אותה
תורה שנמסרה מהנביאים לאנשי כנסת הגדולה, כדי להבטיח את
השרדותו של עם ישראל כעם, על אף המצב של הגלות ושל התדלדלות
הזהות בעקבות המציאות הגלותית הזאת.

ואנחנו עדין בהמשכיות של אותו התהליך. רק שאנחנו כבר בסממנים של
התהליך ההפוך, אלא שעדין לא יכולים לכתוב שהמסירה הזאת הצליחה
סופית. רק כשזה מצליח אפשר לכתוב.

יש דיונים בגמרא שהמסקנה בסופם היא: "עבד כמר עביד עבד כמר
עביד". שמי שמקים הלכה למעשה כפי דעתו של הלל או כפי דעתו של
שמאי שניהם יצאו מידי חובה. נתאר לעצמנו לא הלל ושמאי אלא ע'
זקנים שכל אחד יש לו דעה מסוימת איך צריך לקיים את המצוה¹³. אז
נניח שיש ע' פנים, ע' דעות, ומסקנת הגמרא הוירטואלית הזאת היתה
שכל מי שעשה כאחד מע' הזקנים הללו יצא מידי חובה. עלינו לדעת
שזה היה המצב של ה"שולחן ערוך" של תקופת בית ראשון.
יש כאן יסוד חשוב וקשור לענין שלנו כאן. אנו רגילים לחשוב, מסכות

¹³ שהרי זו הבעיה, זה הענין שלנו: התורה מצוה והשאלה הנשאלת תמיד איך עושים את זה.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

זדוניות, זה לא בא ממקור ישראל, שיש הלכה אחת לבצוע שולחן ערוך, אבל בדעות כל אחד יכול לחשוב כפי שהוא רוצה. אז ההפך הוא הנכון! אמונת ישראל אינה דבר שבהפקר. על יסוד האמונה (האחת) הזו, יכולות להיות במציאות דרכים שונות כדי לישם אותה האמת במציאות. למה? כי בני אדם אינם זהים. דבר שיש לו משמעות מידית לרגשותיו ושכלו וזהותו של אחד, יכול להיות יבש לחלוטין למישהו אחר. ולכן יכולות להיות תיאורטית יותר מדרך אחת לקיים אותה המצוה בדיוק.

יש, לדוגמא, הלכות הפוכות לגמרי בין אשכנזים לספרדים: אצל אשכנזים מצווה לחתנים לצום ביום החתונה, וזה אסור לחלוטין אצל הספרדים. לכן הרב היה פוסק שאם יש נישואין בין אשכנזים לספרדים, אם אחד מהם ספרדי אז לא צמים. אבל משיגים בדיוק אותו דבר. כי למה צמים? כי זה בדיוק כמו יום כיפור שמוחלים עונותיו, אבל יש שתי פנים אפשריים לאותו ענין: פורים וכיפורים. אחד עושים דרך משתה, ואחד עושים דרך צום. אז אפשר לומר שהכיפורים זה יותר בצד האשכנזים ופורים בצד הספרדים.

צריך לתפוס שיש דרך מסוימת שבה ההלכה אינה מנותקת מההוי הפנימי של הזהות של מי שאמור לקיים אותה ההלכה. אבל ישנה דרך מסוימת שגרמה לכך שיותר ויותר התנתקה ההלכה מהחיים. וכאשר מוסיפים עוד ועוד חומרות זה מגביר עוד יותר את הניתוק. אז נכון שאחת המטרות של ההלכה היא, שכשאני עושה איזה מעשה, זה לא יהיה מעשה 'טבעי' (במובן של: בצורה בהמית, מצות אנשים מלומדה. חינוך זה לא אילוף) אלא שהמימד האנושי של הרצון יהיה נוכח באותה הפעולה שאני עושה, שכל פעולה תיעשה כבן אדם ולא כקוף. אבל ככל שיש התרחקות אז מתרחש אחד מהשניים: או שזה מלווה עם התודעה המתאימה ואז זה כשר, או שלא ואז חזרתי להיות כקוף בפני אדם (פשט הביטוי הוא: קוף עם פנים של אדם).

הנקודה המרכזית שזה לא יהיה 'מכני'. זו בעיה, בין היתר, של חינוך. החינוך מביא ללימוד, והלימוד מביא ללמוד וללמד, ואז כשהניתוק כבר

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

נכנס, אז ממשיכים ללמד את מה שלמדו, ללא תוכן מודע למשמעות של הדברים.

למשל (בהתייחס להערה שנאמרה למעלה כי 'התורה היתה צריכה להיות לגמרי אניגמטית'), אז כל עוד שהמלמד אינו מודע לכך שכל התורה היא אניגמטית, ולכך שאניגמטי מכל הוא: "אם כן איך אפשר שתהיה מובנת", לא יוכל להגיע לפתרון האחד יחיד ומיוחד לאותה אניגמה: שהתורה היא אניגמטית לשכלו של האדם אבל לא לנשמתו. ככל שהמאמץ החינוכי הוא לגרום לכך שהנשמה תאיר את השכל, אז התורה הופכת להיות מובנת יותר ויותר.

אם חושבים שהשכל, שהוא הכלי של הנשמה, הוא הנשמה עצמה, זה כאילו חושבים שהרכב יכול לנהוג את עצמו ואז מיצרים אוטומטים, רובוטים. וכשהאדם מתפקד כגולם, הוא מתפקד כמישהו שאין לו נשמה. וַיִּצְרֵ יי אֱ-לֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָ מִן הָאֲדָמָה (בראשית ב ז) – התוצאה לפי המפרשים זה גולם. וַיִּפַח בְּאָפְיוֹ נְשָׁמַת תַּיִם, אז זה מתחיל להיות משהו שיכול לתפקד כאדם. כי לגולם אין יותר בחירה מאשר לבהמה. יש מימד מסוים של שכליות אצל חיה ובהמה שמאפשר לה לפעול להגן על עצמה וכו'. אז יש אנשים שמתפקדים ברף לא הרבה יותר מזה של הבהמה ועל זה אומר קהלת ומותר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין כִּי¹⁴ הַפֶּל הַבָּל:

אבל יש אפשרות אחרת: כאשר אתה מתייחס למציאות החיצונית כהבלית, כשהכל הבל, אז נכון שמותר אדם מן הבהמה אין, אבל אם הכל לא הבל, אז לא. ואז השאלה מה גורם לכך שהכל לא יהיה הבל, וזה מה שראינו שאחרי המתן צריך קניין. אם משהו מוצע לי ואז אני עושה את המאמץ להפוך אותו להיות באמת שלי. כלומר שהוא יהפוך לחלק נפרד מזהותי. חפץ חמרי, גשמי, אעפ"י שיכולים להיות לי אליו קשרים רגשיים, מבחינת מה שהוא מייצג בשבילי, אותו הייצוג הוא חלק ממני, אבל החפץ עצמו נותר חיצוני. לא כן החכמה. חכמת התורה כשהופכת להיות שלי זה

¹⁴ ה'כ"י בפסוק משמש בכמה לשונות. אצל הפסימי: היות שמותר האדם מן הבהמה אין, אזי הכל הבל. ז"א שהוא שם את המסקנה לפני הקביעה. או הכל הבל, לפיכך מותר האדם מן הבהמה אין. כי אפשר לומר אפילו הוא חתן פרס נובל, אם לסופו של דבר הוא מת, והידע מת יחד אתו, אז זה לא שימש כלום, לא קידם את האנושות לשום מקום.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

גורם שהנשמה תאיר בי יותר. ז"א שאני אהיה יותר ויותר מי שאני מיועד להיות. לכן הרב אומר וצריך קניין, ולכן מזכיר לבד הנשמה במה שטהורה היא, ובה אמרות ה' נאמרו טהורות – כפי שמסביר המהר"ל בהקדמתו לפרקי אבות: האדם הוא בעל שכל. השכל מאפשר לאדם להיות מסוגל להגיע לכל מקום שירצה בעולם. השכל הוא מלך על העולם כולו. הדבר היחיד שהשכל לא מסוגל להגיד לי זה לאן כדאי להגיע. מה בשיעור קומה של האדם מאפשר לו לקבל איזו הארה על לאן כדאי להגיע? מהנשמה. זו חכמת התורה. הקב"ה ברא, יצר, עשה את האדם כך, שעל ידי שכלו יוכל לשלוט על המציאות החמרית של העולם. ועכשיו הוא צריך רק את התורה שתלמד אותו מה לעשות עם הכישורים האלה.

תורה פירוש מתן וקנין, כדי שאוכל לומר שיש לי תורה צריך גם מתן וגם קנין. מתן בא ממנו, והקנין מעמלו של האדם ברישא לקח טוב במתן, וצריכה קניין, והקנין מצד החכמה דוקא, דכתיב קנה חכמה (סוף הפיסקא הקודמת).

ההוא דאמר¹ רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת יֵי שְׁכָל טוֹב, פִּי אִם רֵאשִׁית חֲכָמָה, אִזּוּ יִרְאֵת ה' בְּשִׁכָּל טוֹב לְעִשְׂיָהֶם, וּתְהִלָּתוֹ עֲמֻדַת לְעֵד. וְאִם לֹא לֹא. וְדַע וְהֵאמִין שְׂאִין לֶךְ חֲכָמָה בַּתּוֹרָה כִּי אִם חֲכָמָה הֵרֵאשִׁית, הִיא הִיא חֲכָמָה הַקְּבֵלָה, וְנִבְיָאִים מִסְרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָה². הִיא הִיא חַיּוֹת וּמְצִיאוֹת שֶׁל הַנְּחִלָּה בְּאִשֶׁר הוּא שֵׁם, וְכֹל שֶׁכֵּן בְּשֶׁל הַנְּסִתְרוֹת.

וְזֹאת לִיהוּדָא

רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת יֵי. עַד עַכְשָׁיו אֲנַחְנוּ קוֹרְאִים בְּפֶשֶׁט הַדְּבָרִים כְּאִילוֹ הִירָאָה מֵהוּוֹה רֵאשִׁית הַחֲכָמָה. מִסְבִּיר הַרְבֵּי, לְפִי קְבֵלָה, שְׂאִם הַחֲכָמָה הִיא הַחֲכָמָה שֶׁל הֵרֵאשִׁית אִזּוּ זֶה יוֹצֵר אֶת הַמִּימָד שֶׁל הַחֲכָמָה, וְאִזּוּ זֶה עוֹשֶׂה שְׁכָל טוֹב וְאִזּוּ עוֹמַדַת לְעֵד. כְּאִילוֹ יֵשׁ הַתְּקַדְמוֹת בְּאוֹתוֹ הַפְּסוּק שֶׁהַכֹּל מְבוֹסֵס עַל כֶּךָ שִׁיְהִיָּה מוּבֵן שְׂאֲנַחְנוּ מְדַבְּרִים עַל חֲכָמָה הֵרֵאשִׁית.

אֶחָד הַדְּבָרִים שֶׁהַרְבֵּי נִהְגָּה לֹאמֵר כְּמַחְנֵךְ שֶׁהִילְדִים הֵם לֹא טַפְשִׁים. אֲבָל רְגִישִׁים מְאֹד וִישׁ לָהֶם אֲמוּנָה אִינְסוֹפִית בְּמַבּוּגְרִים. לִכֵּן כְּשֶׁמְלַמֵּד אֹמֵר לִילָד בֶּן חֲמֵשׁ, שֶׁמֵּתְחִיל לְקִרְוֵא פְּסוּקִים וְלֹא מִבֵּין כְּלוּם, שֶׁהַתּוֹרָה מוּבִנָת מֵאֵלֶיהָ, אִזּוּ מֵתְרַחֵשׁ אֶחָד מֵהַשְּׂנִיִּים, וְזֶה נוֹרָא בְּשְׁנֵי הַמְּקָרִים: אִזּוּ שִׁילָד חַיִּיב לְחֻשׁוֹב שֶׁהוּא לְגַמְרֵי טַפְשׁ, אִזּוּ שֶׁהוּא חַיִּיב לְחֻשׁוֹב שֶׁהַמְּלַמֵּד מְשַׁקֵּר לוֹ. וְהַיּוֹת שְׂאִינוּ רוֹצֵה לְהֵאמִין שֶׁהַמְּבּוּגֵר מְשַׁקֵּר לוֹ, אִזּוּ הוּא מַחְלִיט שֶׁהוּא טַפְשׁ. יֵשׁ יִלְדִים גִּיבּוּרִים יוֹתֵר וְאִזּוּ הֵם מְאֻבְדִים סוֹפִית כֹּל אֲמוּנָה בְּמֵה שְׂאוֹמְרִים לָהֶם.

אִם הַתּוֹרָה הִיא בְּאֵמֶת תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, פִּירוּשׁ הַדְּבָר שֶׁעֲלֵי לְעִשׂוֹת אוֹתוֹ מֵאֵמֶץ, וְהוּא אֲפִשְׁרֵי, כִּי אֲעַפְּ"י שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מִן הַשָּׁמַיִם, הִיא כֹּבֵר לֹא בְּשָׁמַיִם. רַק מִי שֶׁקִּיבֵל מִן הַשָּׁמַיִם, אִזּוּ שֶׁקִּיבֵל תּוֹרָה מִמִּי שֶׁקִּיבֵל אוֹתָהּ מִן הַשָּׁמַיִם, אִזּוּ שֶׁקִּיבֵל מִימֵי שֶׁקִּיבֵל אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מֹשֶׁה רַבִּינוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה, אִזּוּ מִמֵּנוּ אֲפִשְׁרֵי לְקַבֵּלָהּ. מְכֹל אַחַר אֲפִשְׁרֵי לְקַבֵּל "תּוֹרָה" אֲבָל לֹא מִן הַשָּׁמַיִם, אִזּוּ מִנֵּין הִיא? אֲפִשְׁרֵי לְהַעֲמִיד פָּנִים לֹאמֵר שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הַשְּׁכָל הָעֲלִיּוֹן וְהִיא דְּבַר פְּשוּט וְכֹל הִיתֵר שְׁטוּיוֹת, אֲבָל זֶה סוֹתֵר אֶת הַמְּצִיאוֹת. כִּי הַמְּדַע הוּא דְּבַר שֶׁהַשְּׁכָל הָאֲנוּשִׁי יִכּוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו עַל יְדֵי

¹ תהילים קיא, י: רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת יֵי שְׁכָל טוֹב לְעִשְׂיָהֶם תְּהִלָּתוֹ עֲמֻדַת לְעֵד:

² פרקי אבות, א, א.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

המאמץ שלו, אבל לתורה, השכל האנושי כשהוא נתון לכוחות עצמו לא יכול להגיע. אפילו לא ל'ב' הראשונה של בראשית. היות והתרבות הכללית של ימינו ספוגה תורה, דרך כל מה שלמדו או ישירות מחכמי ישראל או בעקיפין, ואפילו שאותם התכנים הם לא שלמים או מעוותים, בכל זאת זה ספוג תודעה תנ"כית. ולכן יש הרבה דברים שאנו מקבלים מהעולם החיצוני כהד לדברים שקיימים עמוק בנשמתנו, ואז נראה לנו שאנו מזהים משהו. אבל אז יותר מתמיד צריך להזהר ולוודא האם זה הד תקין, או שבגלל אותם עיוותים הוא נגוע, ומעביר יחד אתו את הפסולת יחד עם הסולת הנקיה.

וכבר הזהירונו בזה בעל התיקונים אזהרה נוראה, וז'ל בתוכחה¹:

בראשית תמן את"ר יב"ש, ודא איהו² וְנָהָר יִחָרֵב וְיִבֶּשׁ, בההוא
זמנא דאיהו יבש ואיהי יבשה, צווחין בנין לתתא בְּיַחְדָּא ואמרין
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, וְאֵין קוֹל וְאֵין עֲנָה³, הדא הוא דכתיב⁴ אֲזַי יִקְרְאֵנִי וְלֹא
אֶעֱנֶה:

וזאת ליהודא

את"ר יב"ש. תיקוני זהר זה ספר שלם לרשב"י מיוחד בפני עצמו ועיקר
ענינו פירוש המלה בראשית בשבעים פנים, בין היתר כל אותן התמורות
בין האותיות, למשל בר"א שי"ת. אחת מהן את"ר יב"ש.

וְנָהָר יִחָרֵב וְיִבֶּשׁ. רמז, בבחינה של אילן הספירות: יש ספירת התפארת
וספירת המלכות שהיא הגן, והנהר זה ספירת היסוד שמחברת בין תפארת
ומלכות.

בההוא זמנא דאיהו יבש ואיהי יבשה. אם היסוד, שהוא הנהר יבש, אז
לא מעביר שום שפע למטה. לכן הנהר יבש והארץ (המלכות) היא יבשה.
צווחין בנין לתתא בְּיַחְדָּא ואמרין שְׁמַע יִשְׂרָאֵל. הבנים צועקים למטה. יש
כאן דרישה של הייחוד של קודשא בריך הוא ושכינתיה, י"ה בו"ה, לאחד
תפארת ומלכות על ידי היסוד.

וְאֵין קוֹל וְאֵין עֲנָה. אבל אם אלו רק מלים בעלמא וזה יבש מתוכן, אז
אין קול וכתוצאה אין עונה.

¹ תיקוני זהר דף פב ע"א, תקונא ארבעין ותלת:

² ע"פ איוב יד, יא: אֲזָלוּ מֵיָם מִנֵּי יָם וְנָהָר יִחָרֵב וְיִבֶּשׁ: ועיין גם ישעיה יט, ה.

³ ע"פ מלכים א יח, כו.

⁴ משלי א, כח. פי' הגר"א יקראונני בתפילה, ועיין שם פירושו באורך.

והכי מאן דגרים דאסתלק קבלה וחכמתא מאורייתא דבעל פה ומאורייתא דבכתב, וגרים דלא ישתדלון בהון, ואמרין דלא אית אלא פשט באורייתא ובתלמודא, בודאי כאלו הוא יסלק נביעו מההוא נהר ומההוא גן¹, ווי ליה טב ליה דלא אתברי בעלמא ולא יוליף ההיא אורייתא דבכתב ואורייתא דבעל פה, דאתחשב ליה כאלו אחזר עלמא לתהו ובהו, וגרים עניותא בעלמא ואורך גלותא:

[תרגום: וכן מי שגורם שהקבלה והחכמה יסתלקו מתורה שבעל פה ומתורה שבכתב וגורם ש(אחרים) לא ישתדלו בהן (בחכמה ובקבלה) ואומרים שלא יש בתורה ובתלמוד רק פשט (אין סוד) בודאי כאילו יסלק את השפע מאותו נהר ומאותו גן אוי לו מוטב לו שלא יברא בעולם ושלא ילמד אותה תורה שבכתב ותורה שבע"פ כי נחשב לו כאילו מחזיר את העולם לתוהו ובוהו לשבירת הכלים וגורם עניות (ולא רק עניות הדעת) בעולם ואורך הגלות (כפשוטו).]

¹ דכתיב (בראשית ב, י) וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֶּן

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

ומה לנו בדור היתום הזה, שכמעט כל בעלי תלמוד ומרביצי תורה חסרה להם חכמת הראשית, חכמת הקבלה באורייתא דבכתב וכל שכן באורייתא דבעל פה. והננו אנו, בני מאמינים בתורת ה' ובחכמיה, הננו כל יום ויום בסכנת חטא זילזול כבוד חכמים. שגלוי לפני החוקר כליות ולב, שרוב רובם מרביצים תורה ומוסר בדו מלבם, אומרים מסורה בידנו ואינינה, כי אין בידם אלא ספרים חתומים וסתומים. והתלמוד כמו גלמוד מי יבונן, דלא כל המרפה בסחורה מחכים².

וזאת ליהודא

שרוב רובם מרביצים תורה ומוסר בדו מלבם זו האשמה חמורה ביותר. ז"א יתכן שהם בכנות ותמימות משוכנעים שזה בא משם, אבל לאמיתו של דבר זה בא מהשכל שלהם. זה בא מהדרך שבה הם מבינים את הדברים.

וכאן אנחנו צריכים להזהר מאד כי הבעיה שקיימת כאן זה שאף אחד מאתנו לא מסוגל לדבר, ועוד פחות ללמד, תורה, כי אם דרך השכל שלו. אז איך אני יכול להיות בטוח שהדרך שבה אני מלמד אותם הדברים שאני מלמד הם אכן באמת תואמים את מה שלימדני מורי ורבי שאני נאמן לתלמודו.

אז קודם כל כלל אחד שהרב היה מלמד באופן מאד נוקשה. וזה היה מתבטא בצורה כזו: אני יודע מה שאני אומר כי אני אומר אלא מה שאני יודע (לא מה שאני חושב). ז"א שיש מאמץ תמידי לבדוק אם כל אותם הדברים שבאים לי כרעיונות שבהם אפשר להאיר, לבטא, לתת דוגמא, להעשיר את מה שקיבלתי, כי הרי לסופו של דבר כמו שאיננו אמורים להיות קופים בפני אדם, גם איננו אמורים להיות תוכים. זה המאמץ התמידי למדוד כל מה שאני מתכוון לומר מול כל מה שלמדתי מרבתי. אם יש איזה דבר שלא מתאים, אזי יפה ככל שיהיה הרעיון, אני שם אותו בצד. אולי אוכל באיזו הזדמנות להתחלק בו באומרי זה רעיון זו לא תורה

² עיין אבות ב, ה. מרבה בסחורה, היינו למדן ובקיא.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

אבל ברגע שאני שוכח את האבחנה הזו אני כבר נמצא בסכנה של תורה
ומוסר בדו מלבם.

שאלה: מה הבעיה ללמוד מספר? מה ההבדל בין לקרוא לבין לשמוע?
תשובה: כשאני קורא ספר אז אני במצב של בדידות, אני מול הספר. אם
לא קיבלתי ממישהו שמסר לי את המפתחות איך קוראים בין השורות,
אז אני חושב שמה שמי שכתב כתב, זה מה שכתוב. יש הבדל תהומי בין
לקרוא טקסט לבין לשמוע דיבור. בתרבות שאנו חיים בתוכה שהיא
התרבות המערבית, דהיינו תרבות יוונית ספוגה אמונה דתית רומית, אנחנו
פחות מסוגלים לתפוס את ההבדלים. הספר מדבר אל השכל, האדם מדבר
אל הנשמה. אולי היות והשכל שלנו מהווה איזה מסנן בין מה שאנחנו
שומעים לבין מה שהנשמה מקבלת, אנחנו לא לגמרי מודעים לכך. אבל
כפי שהרב היה רגיל לומר: "ואם לא הבנת, לא נורא, נשמתך הבינה".

שאלה: תורה שבכתב פונה אל השכל?

תשובה: תורה שבכתב ותורה שבע"פ שתיהן מדברות אל הנשמה, ולכן,
כפי שכתב הרב קודם, "לבד הנשמה הטהורה", ולכן היא יכולה לקלוט
מאותה הבחינה, מאותו המימד שאמרות יי אַמְרוֹת טְהוֹרוֹת.

אם אכלת פעם תפוז, אז אתה רואה תפוז ואתה יכול לדמיין מה יהיה
טעמו. אם אף פעם לא אכלת תפוז, אתה יכול לתאר את צבעו, את ריחו,
אך אינך יודע את טעמו. יחד עם זאת, היות וכל שיעור קומתו של האדם,
כולל שכלו, הם שייכים לבחינה של המציאות של העולם הזה, בעוד
שהנשמה שייכת למציאות של עולם הבא, והתורה באה מעוה"ב, שהרי
היא מראה לנו את הדרך איך להגיע לשם, והיא מסוגלת לכך בגלל שזה
מקומה. אז כל כמה שהנשמה הטהורה היא יותר בהירה ויותר מאירה אל
תודעתו של האדם, הוא יותר מסוגל להתקרב אל אותם הדברים שהנשמה
זוכרת אותם מלפני בואה אל תוך הגוף. וזו הסבה שבגללה היא באה אל
תוך הגוף, כדי לעזור לגוף למלא את יעודו.

הסכנה, שעליה בין היתר מדבר הרב כאן, שהיות ויש לאדם שכל, וזה
דבר חשוב ורציני, אז אני יכול להיות גאה בשכל שלי, והגאווה הזו מונעת

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

ממני את האפשרות להאזין למה שלא בא מהשכל שלי אלא בא מבחון. ולפעמים אני יכול להבחין את אותה הנשמה שמדברת אלי כאילו היא מדברת מחוצה לי, ז"א שאני דוחה אותה, מרחיק אותה.

אני רוצה לתת דוגמא אעפ"י שנראית כבלתי מובנת. פעם, מסבות שלא אכנס אליהן, החליט הרב שלא כדרכו לעשות שיעור דומה למה שאנו עושים במושגים של לשון המקובלים. היינו לדבר על עניני קבלה בפומבי. הוא הסביר מה גרם לכך, בין היתר כל הספרות שיוצאת ודברים שנאמרים בשם ה... וכו' ואז הגיע הזמן לעשות סדר בדברים משום (תהלים קיט קכו) **עַתָּה לַעֲשׂוֹת לִי הַפְּרוֹת וְתוֹרָתְךָ**: ואז אמר: "ואלו שמקליטים, אל תעבירו את ההקלטות למי שלא היה בשיעור, כי אם לא שמעו את הדברים מפי האומר לא מבינים כלום. זה נראה מסתורי אבל לא כל כך". ע"כ דברי הרב. הקלטת כביכול 'קלטה' את הכל ומעבירה באופן נאמן ביותר את הדברים שנאמרו, אפילו יותר מכתב יד, אבל מה שחסר בין המכונה לשומע – הנשמה.

שאלה: אבל כשאני שומע ונהנה ממוסיקה מוקלטת

תשובה: אני יכול ליהנות מזה אבל זו לא תורה. אני עלול ללמוד וליהנות מדברי תורה כפי שאני יכול ללמוד וליהנות ממוסיקה או מספרות יפה, ולקרוא ספרים של תורה כמו שאני קורא ספרי פילוסופיה. וזה דווקא הענין של האיסור לקרוא בספרים החיצוניים, האיסור הוא לחשוב שכאשר אתה קורא בתורה ואתה קורא בספרים חיצוניים זה אותו דבר, יש רעיונות שאני קולט אותם ואוכל אותם ...

... כשהתורה מדברת על עץ פרי עושה פרי, עם הבעייתיות שנגרמת עי"כ שהארץ הוציאה עץ עושה פרי. אנחנו יודעים שמערכת העיכול שלנו בנויה בצורה כזו שכשאנחנו אוכלים, אנחנו קולטים את המזון יחד עם הפסולת. הפסולת זה אותם דברים שהגוף לא מסוגל לקלוט, היינו שמזיקים לו אם אינו מסוגל לפלוט אותם החוצה. אבל אם יש מזון שלם שאין בו פסולת אז אותה מערכת עיכול, שכוללת את הכליות והמעיים שתפקידם לעשות אבחנה בירור בין הדברים שאני חייב לקלוט כדי

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

להחיות את גופי, לבין אותם שאני חייב לדחות החוצה כדי להחיות את גופי. אם הכל אכיל, ואין פסולת אז יכול לקלוט את הכל.

מלכתחילה התורה אין בה פסולת, ז"א שאני מסוגל מבחינת נשמתו לקלוט את הכל. אבל השכל שלי לא מאפשר לי לעשות זאת, כי השכל מוכן לקלוט רק מה שהוא מבין. אז ישנו המאמץ של עמל תורה שתפקידו לגרום רצונית לכך, שזה לא מה שאני מבין שהיא האמת. התורה היא האמת, אפילו אני לא מבין. אז אני צריך להתאמץ כדי להגיע אל אותה האמת. אבל באותה מידה שאני נותן לשכל לעשות את הברור זה, שזה תפקידו של השכל, לעשות לכל התכנים האינטלקטואליים את מה שהכליות והמעיים עושים לתכנים התזונתיים, לברר מה שחיוני ומה שצריך להרחיק. יחד עם זאת סגולה נוספת שקיבלנו מרבש"ע וזה נקרא השכחה. אותם הדברים שאני עדיין לא מסוגל לקלוט אותם ואיני יכול, שאסור לי, להוציאם כפסולת, אני יכול לשכוח אותם. היינו, לשים אותם באיזה מקום בטוח ומכוסה היטב, עד שיקבלו את הקליפות הנכונות שיכולות להצמיח את הדבר ולהחזירו. ואז פתאום יום אחד אני שומע משהו שנראה ללא קשר, ולפתע אני מבין את מה ששמעתי לפני כל כך הרבה זמן.

יש כאן רמז בכתב היד שהוא מחק אותו אז לא אזכיר אותו אבל אציין מה שהיה מסביר על ההבדל בין דרך הלימוד של הפרושים והצדוקים. צריך להזכיר דבר חשוב שהצדוקים היו מאד דתיים, אדוקים, מקפידים על כל מלה בהלכה אבל דרך הלימוד שלהם היתה שהיו לומדים ומאמינים במה שהם מבינים, ואילו הפרושים היו מאמינים באמונה שקיבלו מאבותיהם והיו לומדים כדי להבין במה הם מאמינים. וז"א שכל עוד שנדמה לי שלא הבנתי במה אני מאמין אני ממשיך ללמוד. אחרי שהבנתי אני ממשיך ללמוד כדי להעמיק את התודעה, אבל האמונה היא ראשיתית. כי אני לא השרש והמקור של התוכן של האמונה. האמונה באה לי מאבותי, שקיבלו מאבותיהם, עד שני ענפים עיקריים: (א) האבות אברהם יצחק ויעקב מצד אחד, מהבחינה הזו אנחנו 'מאמינים בני מאמינים', ו (ב) משה רבינו ותורתו, שתורת משה ניתנת לצאצאי האבות. משה מדבר

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

בשם אלהי אבותיכם (ולא בשם אלהיו), משה הוא לא מייסד דת. הוא
נותן את התורה של רבש"ע לצאצאי האבות.

הנטיה לפעמים בלתי מודעת לצדוקיות, היא נטיה שצריך להלחם נגדה,
כי כולנו נתונים לאותה סכנה. התכונה הנפשית הדרושה היא ענוה.

אחת הבעיות החברתיות שלנו זה מי הן הגננות והמלמדים. אלו צריכים
להיות הסבים והסבתות. המלמד צריך להיות כתיאורו של רש"י: "זקן
מלא רחמים". הילדים הקטנים זקוקים לאותה חכמת חיים שרק הגיל יכול
לתת. הטעות היא לחשוב שהחינוך של הילדים הקטנים זה להעביר להם
ידע, בעוד שהחינוך צריך להיות להעביר להם מידות. עד לא קנו אותן
המידות, הם לא יכולים לקבל הידע השייך לאותן המידות, וכל שכן
המצוות שבאות מאוחר יותר. אותם התכנים של הפשטות של הוודאות
שנותנת את הבטחון העצמי מקבלים מהזקנים. מספרים על הגר"א
שבשבת אחה"צ היה נותן שיעור תורה לעגלונים (דווקא), כדי להעביר
לקטן ביותר צריך את הגדול ביותר.

(111113)

בהמשך, אולי נלמד השליש הראשון של הקדמת ר' חיים מוולוז'ין לפירוש
הגר"א לספרא דצניעותא.

ומה לנו בדור היתום הזה

מזה דורי דורות התקבל בישראל שלומדים את התלמוד בלשונו. אבל,
כפי שמסביר הרב, המלמדים היו יודעים את המימד הנסתר של מה שהיו
מלמדים. ורק כתוצאה, וזו היתה למעשה תופעה אשכנזית, שלימוד
התלמוד הצטמצם ללימוד דיינות. היו ישיבות להכשרת דיינים, והיות ולא
היו מספיק מורים ומקומות לימוד, אז כל מי שרצה ללמוד תלמוד היה
צריך לילך לאותם בתי מדרש של דיינות. ולכן לסופו של דבר הפסיקו
ללמוד גמרא כחכמת התורה שבע"פ. בין היתר, בתוך התופעה הנ"ל,
היות שלדיינות לא צריך את האגדות, היו מדלגים על האגדות והתרגלו
לא ללמוד את האגדות. ז"א התרגלו לא ללמד את האגדות, ומי שלא
למד גם לא יכול ללמד אותן.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

זה אחד הדברים שהמהר"ל מפראג ניסה לתקן, אחרי שבהיותו באמסטרדם להדפסת ספריו, נפגש עם שיטת הלימוד הספרדית המסורתית. משום מה אותם הכתבים של המהר"ל על אגדות הש"ס נעלמו למשך 300 שנה ונתגלו רק לאחר מלה"ע השניה. כנראה חזרנו לתקופה שאנו זקוקים להם. לא זו בלבד אלא שיש תופעה, וזה בגדר השערות שהיות שספרי המהר"ל שבידינו נדפסו בחייו, כתבי היד נעלמו.

הדור היתום הזה (הרב כותב לקראת סוף שנות החמשים) שחסרה לבעלי תלמוד, ז"א בעיקר למורים, אותו ענין שהוא מגדיר כחכמת הראשית, דהיינו חכמת הקבלה. מצד אחד יש מצוות כבוד ת"ח ויחד עם זאת רואים ת"ח כאלה שיש להם רק הנגלה, והיחס שלהם לכל מה שקשור לנסתר מאד בעייתני. והתוצאה שהננו כל יום ויום בסכנת חטא זילזול כבוד חכמים. כי אין בידם אלא ספרים חתומים וסתומים. המידה הנפשית, הפונקציה, שמאפשרת לנו לקרוא ספר נקראת בינה. 'מבין דבר מתוך דבר', זה מה שמאפשר לנו לקרוא ספר. אבל יש להדגיש שבקריאת ספר הענין של הבינה הזאת זה ביני לבין עצמי. אין מישהו שיכול לאשר שהבנתי נכון. הענין של החכמה זה הדרך שבה לומדים משהו ממישהו אחר. חכמה זה היחס האישי בין רב לתלמיד, בעוד שבינה זו הבדידות של האדם עם כוחותיו, כל אחד לפי מידותיו שהוא כביכול מצוי לפני ספר והספרים הללו, כדברי הרב, הם חתומים וסתומים.

שאלה: אבל הרב אשכנזי אמר באחד השיעורים לגבי דברי המשנה "עשה לך רב וקנה לך חבר", שהרב הוא מי שיכול לאמת לך את מה שקראת בספר, אבל בכ"ז הספר הוא 'חבר' ...

תשובה: החברותא זה דבר מאד בעייתי, משום שכל אחד מחפש לחברותא מישהו שקצת יותר ממנו. זה נדיר שבתחום אחד זה גדול ובתחום אחד אחר גדול, ומשלימים זא"ז. בין כך ובין כך יש הדברות. החברותא עם ספר זה מאד משעמם, אף פעם לא עונה לשאלות. חסר הצד שהרב היה מסביר בענין "עשה לך רב וקנה לך חבר", ש הסבה שצריך 'לקנות' את

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

החבר זה שצריך לשכנע מישהו שילמד אתך בעוד שלא יכול ללמוד ממך...

יש גם ענין של איך לקרוא ספר. זה לא רק ענין של הבנת הנקרא (או הבנת המקרא), אלא אחרי זמן מסוים שלמדת עם מישהו, בקריאה של איזה מחבר, יש לך ידע מסוים שנמסר לך בע"פ, וגם למדת ממנו איזו מתודולוגיה איך להתמודד עם דרך הכתיבה של מישהו. ז"א נמסרו לך 'מפתחות', ואז הספר כבר אינו חתום וסתום. כל הספרים הגדולים שכתבו חכמי ישראל, כשכתבו ספר זה היה מיועד לת"ת. וכאשר מי שאינו כזה לוקח את הספר, אזי, טכנית, אין הבדל אצלו בקריאה ביחס לקריאה בספרי חכמה אחרים ומבין מה שהוא מבין. זה לא נורא כשזה חלק מרכישה תרבותית, שכל אחד ואחד יכול לאמץ לעצמו. הבעיה מתחילה כשהוא מתחיל ללמד על הבסיס הזה.

ישנו הצד שבו צריך להעביר הלאה מה שנתקבל ולרוב לא מספיק לחזור על הדברים כפי שנשמעו. הרב היה מדגיש שאנחנו משתמשים בביטוי מפה לאוזן אבל הביטוי המסורתי הוא איש מפי איש עד מרע"ה מפי הגבורה. יש כאן מימד מסוים השייך למימד של תורה שבע"פ (לא תורה באוזן). שמי שמוסר צריך למסור את הדברים בצורה שקיבל אותם. יחד עם זאת אין הכוונה להיות כמכשיר הקלטה או כתוכי. המאמץ הוא להעביר את הדברים, באופן מותאם למציאות המחודשת. התורה לא מנותקת מהמציאות החיצונית. היא לא צריכה להיות מושפעת ממנה אבל צריכה להשפיע עליה.

למשל, ברוב הלימודים שלמדנו עקידת יצחק עם הרב ההזגשה היתה ההבדל בין המושג עקידת יצחק במסורת ישראל לבין הדרך שהדבר נתפש בתרבויות אחרות, בין היתר בנצרות. הפן השני היה ביקורת על כל מי שניסו לעשות השוואה בין עקידת יצחק לבין השואה (שכינו אותה HOLOCAUST היינו קרבן עולה. וראה מאמר הרב "ויהי באחרית הימים"). אז היות שאנו לא חיים בתוך המערבולת הזו כאן בא"י, חלק ניכר מאותם לימודים לא רלוונטים לרוב הציבור שיכול לשמוע היום

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

שיעור על עקידת יצחק. היינו צריכים בכל זאת להתאים את הדברים
לציבור השומעים.

אז איך אני יכול להיות שקט שבכל זאת איני סוטה מהתוכן הלימודי של
מה שקיבלתי כאשר אני מעביר את זה הלאה. אחת הדרכים (כנאמר
למעלה) זה שכשאני לומד עם עצמי, אני צריך בראש מחשב סופר מהיר
ומדויק, שבכל רגע נתון מאפשר להשוות כל פרט עם כל הדברים
הידועים, ואם יש אי התאמה לדעת שזו דרך לא נכונה וצריך לדחות או
לדייק. אין לימוד שיכול להתבצע בצורה אחרת, כל לימוד. כל פעם
שלומדים משהו, צריך המאמץ איפה אני 'מתייק' את זה.

אחת הבעיות הקיימות, בהקשר למה שהרב מסביר כאן, שאצל בעלי
הפשט, כל ענין נראה כמבודד, סגור על עצמו, לא קשור לכל היתר. זה
הצד שבקבלה, בלימוד, קוראים לו 'אבר מן החי'. ז"א שלוקחים חלק
מהתורה ומבודדים אותו מהכלל כולו. לכן כשהרב אומר 'תורה ומוסר
בדו מלבם' ז"א שאותו מלמד קרא משהו והדרך שבה הוא מסביר את
הדברים היא על פי איזה הלך רוח של התרבות הנוכחית, על פי משהו
שהוא קרא מאותם חכמי או"ה ומצא חן בעיניו, ושנראה לו עוסק באותו
נושא, ואז הוא נסחף לאותם הדברים באותה צורה.

דלא כל המרבה בסחורה מחפיים זו משנה מדברי הלל בפרקי אבות (פרק
ב משנה ו).

הוא ה'יה אומר, אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ולא הבישן למד,
ולא הקפדן מלמד, ולא כל המרבה בסחורה מחפיים. ובמקום שאין אנשים,
השתדל להיות איש:

הפשטנים מסבירים שהכוונה שאם אתה עוסק (יותר מדי) במסחר ומשא
ומתן, אז אין בידך זמן ללמוד. אבל כל המשנה הזו עוסקת בענין של
הלימוד. לכן יש להבין 'מרבה בסחורה' - אוגר מידע בזכרונו, כמו קורה
למשל באוניבסיטה שיוצעים הרבה דברים, אבל חסרה הבנה במשמעות
של אותם הדברים.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

ואמת כי מצד אחר רוב העם הכל התפוצות וגם בארץ הקדושה, צמא ללא מים, ופונים לבורות נשברים³, זה חוטא וזה מחטיא, ושני[ה]ם בקרי. עד שהגענו למצב קלקול כזה, שדובר אמת ברבים חוטא כלפי מעלה משום את-האלקים תירא⁴, וכדדרש ר' עקיבא⁵ את לרבות ת"ח⁶. אך! תנינא במסכת ברכות ריש פרק ב': בין אליקכם לאמת [ויציב] לא יפסיק. והפירוש לא יפסיק ענין הדביקות בין האמת לאלקות, אפילו לתת שלום לאלו שחייב עליהם מורא וכבוד דאורייתא, וכל שכן מדרבנן⁷.

וזאת ליהודא

הרב מסביר שאסור לגרום להפסק בין האמת לאלהות. ז"א שהכח לומר את הדברים שהוא אומר כאן זה מאותה הלכה שלא להפסיק. והרמז שיש דברים שאותם עושים משום דרכי שלום ויש דברים שלא

•
••

³ ע"פ ירמיה ב יג, ועיין כלי יקר על שמות כח, טו.

⁴ ע"פ דברים ו, יג: אַתְּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאַתָּה תַעֲבֹד וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע:

⁵ קידושין נו ע"א.

⁶ ז"א כשאתה נותן שיעור במקומות מסוימים מאשימים אותך בפגיעה בכבוד ת"ח

⁷ שזה ענין המשנה שם, שהמשנה הראשונה מלמדת: "בְּפָרְקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמְשִׁיב, וּבְאֲמָצַע שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמְשִׁיב, דְּבָרֵי רַבִּי מְאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּאֲמָצַע שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה, וּמְשִׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, בְּפָרְקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּמְשִׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם: וְהַמְשֵׁנָה הַשְּׁנִיָּה מִסְבִּירָה: "אֵלּוּ הֵן בֵּין הַפָּרְקִים וְכוּ"

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

והנה, גלוי וידוע לפני מי שנפח נשמה באפי שקבע דירתי מני⁸ נעורי היה דוקא בעולמות הנסתרות. שהנגלה⁹ ליחוד כולו ערוה, מעת הוסרו הלבושים העתיקים כמעט לעיני כל ישראל.

וזאת ליהודא

'פשט' זה בחינת פְּשֻׁטִי אֶת כְּתָנְתִּי (שה"ש ה ג). ז"א שיש דרך מסוימת של לימוד הפשט, שהוא פשט מדומה, שהוא למעשה בגדר דומה ל'מגלה פנים בתורה שלא כהלכה'. נזכיר כבדרך אגב כי בביטוי הזה "הלכה" פירושה תושבע"פ, כבירושלמי שקורא למשנה הלכה, וכן "כל השונה הלכות". ה'מגלה פנים" וכו' הוא מי שנותן פירוש למה שקורא בתורה 'כמאמרו' בלי ההסבר של תושבע"פ, דהיינו שעושה את התורה ערוה. זה 'פשט' שהוא חסר צניעות, לפי הפסוק בָּא זְדוּן וַיִּבֹא קִלּוֹן וְאֵת צְנוּעִים חִכְּמָה: (משלי יא ב). הצניעות היא סוג מסוים של ענוה בפועל. ז"א שיש איזו התייחסות בוטה אל הטקסטים שמצד אחד מונעת הבנה וגם משליכה על הנקרא משמעויות לא נכונות. שהנגלה ללא הלבוש של הנסתר הוא כולו ערוה.

⁸ אולי צ"ל מימי

⁹ היינו בלי הלבוש של הנסתר

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

ולירד עד הנגלה חרדתי חרדה, אמרתי אמותה שם, שבע"ב עדיין שמעון ולוי אחים, וכאילו כבוד חכמים וכבודה של תורה סותרים אהדדי. ועל זאת מצלינן "השיבנו לתורתך", ר"ל לתורה דידך¹⁰; תורת הנגלה בדור העז הלז' כולה מלאה קטטות ורוגז, זה אוסר וזה מתיר וכאילו שנים במרמה; שהאמונה בלי חכמה דיליה צריכה ערמה, בסוד קצר קומה, פירושו קטנות¹¹; לכן ודאי השיבנו לתורתך.

וזאת ליהודא

במרמה. הרב מדבר ברמיזה. יש מימד מסוים שנקרא 'מרמה' שמשמעותו 'חכמה' כמו פירוש רש"י על דברי יצחק על יעקב פָּא אַחִיךָ בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתּוֹ (בראשית כז לה). זו חכמה מסוימת הנדרשת למצבים במציאות, היינו מצבים של נגלה. ז"א ישנה איזו בעיה עם תמימות מסוימת שמתחסת בתמימות אל מי שאומר שרוצה להרוג אותך. היות ולא תמיד ניתן להתחמש ולהאבק נגד האויבים הללו בגלוי, וצריך לעשות זאת בדרכים אחרים (מלחמה – דרך, לשון זכר), אז כאן נכנסת המרמה שבה מדובר. ז"א שהמרמה הזאת, כשזה מצד יעקב, זו בחינה של חכמה, אבל זה לא אומר שעדיף ככה.

מה שמכנים 'האמונה הפשוטה', היינו שלמעשה לא יודעת באמת במה היא מאמינה. אז האמונה היא פשוטה, היא שלמה, אבל חסרה תוכן מסוים. יש שני מושגים בעייתיים: האמונה והתהייה. שיש להם שני אויבים שדומים להם מאד: האויב של האמונה זו הטפשות (בבחינת פתי מאמין לכל דבר), ואויב של התהייה זה הספק. התהייה, להיות מסוגל לשאול ולא להסתפק בדברים לא ברורים ולא מובנים, זה בריא מאד. צריך לזכור כי יסוד התהייה היא באמונה, לדוגמא דווקא האמונה חייבת לעורר תהייה: איך יתכן שהארץ שברא האל הטוב הכל יכול, היתה תוהו ובהו. אנחנו קוראים משהו, ואם מה שאנו קוראים, לא גורם לנו לקפוץ ולשאול איך? למה? וכו', ז"א שאנחנו קוראים בצורה אדישה, לא מבינים כלום

¹⁰ עיין הרצ"ה. אור לנתיבתי ב' לאהבת התורה.

¹¹ עיין למשל ספר פתחי שערים נתיב פרצוף א"א – פתח מז, וז"ל: ז"א שהוא קצר קומה ר"ל שאין אורות שלו מתפשטים כ"כ, והם באים בקטנות ובצמצום יותר.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

ומסתפקים בלא להבין. ואח"כ אנחנו מבססים אמונות על האי הבנות האלו, עד שאחרי שאפשרנו לכל אותן התהיות על הדברים לא הברורים להתרעם, יום אחד קורה משהו(שאינטרפרטציה שלו אף היא לא נכונה) ואז מתעוררים כאילו בבת אחת למצב של ספקות, דהיינו למצב נפשי שבו כבר אי אפשר להאמין בשום דבר. כי כשנאלצים להתמודד עם מציאות בפועל ולא עם אמונות תיאורטיות, אז הדברים, שלא נלמדו כפי שהיה צריך¹², מתנפצים.

לתורתך. כמו בפרק הראשון בתהלים: **פְּתוּרַת יְיָ חֲפָצוֹ**, אבל אותה אי אפשר להשיג. לכן **וּבְתוֹרָתוֹ (שְׁלוֹ) יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה**. לכן ת"ח נקראים על שם ספריהם. אבל עצם העובדה שלא ניתן להשיג את תורת ה' (לפחות לא במלואה) לא מונע אותה הדרישה שזה החפץ, לא פחות מזה. פרופסור לוינס אומר שאינטלקטואל כמעט תמיד טועה, מפספס. אבל מה שאפשר לומר עליו שהוא מסתכל למרחקים. אם אני מצמצם את התורה לשיעור קומתי אני מקטין אותה. איני צריך לעשות עצמי לקנה המידה של התורה אלא להתאמץ להתעלות לקנה המידה האמיתי של התורה, אעפ"י שאני יודע שלא אצליח (זו הצניעות), אבל זו השאיפה. יחד עם זאת זה לא מונע (להיפך) מהדרישה לנסות, ומשהו תמיד משיגים. מי שמתפלל השיבני לתורתך, וודאי שיש לו כבר תורה, אז על מה מתפלל? על תורתך.

חכמה דיליה זה הנסתר

¹² לא קיימנו "עשה לך אב והסתלק מן הספק"

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

גברו מים הזדונים מדר לדר ומתקופה לתקופה. התחילו האבנים מריבות
זו עם זו משום עלי יניח הצדיק את ראשו¹³. זה אומר תורה היא, וזה
משיב אך שקר בפיהו. וזה וזה מתחייב בנפשו, שהקנאה חזרה לשנאה,
דהא עדיין לא עשאן הקב"ה לאבן אחת! חסרה האהבה, חזרה הזוהמה,
עשות ספרי מוסר, אין קץ¹⁴. שכמעט כולם מיוסדים על עדני לע"ז,
עיקרים וכללים הובאו מהפילוסופיה של הנוכרים, ובפרט משיטות
הקיצוניות שבנצרות, ונעלם הדבר מעם הארץ, וגם מעיני העדה.

וזאת ליהודא

עשות ספרי מוסר, אין קץ. הקריאה של הרב היא "עשות ספרים הרבה"
אז "אין קץ". מדובר על הספרים שראו אור מאז האמניספציה¹⁵ ועד
ימינו, ואינם מדרך ארץ של האבות.

ובפרט משיטות הקיצוניות שבנצרות זה מה שהיה הרב אומר שהדתיים
מאשימים את החליונים שהושפעו מהתרבות של הגויים (וזה נכון) אבל
יש מאותם הדתיים שהושפעו מאמונות הגויים, וזה הרבה יותר חמור.

הבעיה שאתה מתמודדים כאן נובעת מכך שהאנשים האלה כאנשים
פרטיים הם באמת טובים. זה שיש למישהו דעות שלא כמו שצריך לא
מונע ממנו להיות איש טוב מידותיהם בסדר אבל 'תורתם' היא בעייתית.

הפנים החברתיים של העדות האלו קיבלו איזשהו נגע שקשור אולי גם
ללבוש (ממש) הזה שבא מהגויים שבתוכם חיו. כל הסממנים שבמדרש
מדבר עליהם שבזכותם נגאלו אבותינו ממצרים (לשונם, שמותם מלבושם)
הם בבחינה חברתית-לאומית ולא 'דתית'. יורדים למ"ט שערי טומאה
אבל יש מימד מסוים של הזהות שנשאר איתן.

(11117)

עם הארץ זה 'עמך'.

עיני העדה ז"א המנהיגים.

¹³ ע"פ חולין צא ע"א.

¹⁴ ע"פ קהלת יב, יב.

¹⁵ ולא מתכוון, חלילה, לר' ישראל סלנטר.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

אני נוטה לומר כאן כי מי שקוראים לו היום 'ידען', מי שיש לו ERUDITION (מתורגם: למדנות, השכלה, בקיאות), מה שהפרקי אבות מכנה "מרבה בסחורה", זה לא אומר שאינו עדיין 'עם הארץ'. כל עוד מישוהו 'מסתובב עם ספריה בראש' זה עדיין לא אומר שהוא יודע מה הוא יודע. יש עם ארצות טהורה, תמימה, של מישוהו שלא יודע ויודע שאינו יודע. ויש עם ארצות שהיא בעייתית של מישוהו שחושב שהוא יודע.

שאלה: כי לא הבין מה שהוא יודע?

תשובה: למשל. יש גילאים בחיים. ז"א אותו דבר שמבינים בדרך מסוימת בגיל מסוים, כעבור שנים אותו דבר עצמו מקבל משמעות יותר עמוקה, יותר רחבה, מבינים יותר את הדבר. אחד הדברים שקורים הרבה, אולי לא לציבור הישראלי המצוי, אבל זה היה ברור מאד בחו"ל, שמישהו לומד בתלמוד תורה עד גיל בר מצווה לערך, ואחר כך המשיכו בלימודים הקלאסיים שבבתי הספר. אולי מדי פעם נזדמן להן לשמוע איזו דרשה, אבל לא המשיכו בלימוד תורה שיטתי ועקבי. והתוצאה שהראש שלהם מבחינת הענינים היהודיים נשאר ברמה של גיל הילדות. ז"א שיש להם תפיסה ילדותית בענינים השייכים לזהותם האמיתית, בעוד שבכל מה שקשור לתרבות הסביבה הם מאד מפותחים והדברים לא עומדים זה מול זה באותה רמה. ז"א שהמצב שנגרם עי"כ הוא שבמקום להיות מסוגלים לשפוט את הדברים שהם יודעים מהתרבות הכללית לאור מה שיש להם מאור תורה, אז הם בהכרח נמצאים במצב שהתרבות הכללית שופטת את הילדותיות שבתודעה היהודית. ואז אפשר להפגש עם אנשים שרוצים להוכיח לך כל מיני דברים שהתורה אמרה כך וכו', בעוד שאינם יודעים כלום. כן, הם יודעים שבתורה כתוב כך ובגמרא כתוב כך וכו' שהרי רוצים להוכיח לך שאתה טועה. לכך אני קורא אותה 'עם ארצות' שאינה תמימה, שהרי הם חושבים שהם יודעים.

יש דברים התרבות המודרנית ביטלה כדברים ששייכים למיתולוגיה, דברים שהם בעצמם ילדותיים, היינו מהילדות של ההיסטוריה האנושית.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

ההיסטוריה האנושית נדונה כאילו בתחילתה היתה ילדותית וכיום
"התקדמנו", ואנחנו אחרוני האחרונים הכי במעלה.

אחד הדברים הללו, שחסרים בתודעה המודרנית, זה ההתייחסות ברצינות
למה שהתורה קוראת האליליות. ולמה? כי בדרך של החשיבה, גם מבחינה
שכלית, תבונתית, וגם מבחינה מוסרית, החברה שלנו ספוגה אליליות,
אבל אנשים לא מזהים זאת לא מכירים בכך. ולכן אפילו כשזה נמצא
אצל יהודים, הם אינם תופסים שלמעשה הם מבינים ומפרשים דברי תורה
עם נטיה של חשיבה אלילית, מה שהתורה התנגדה לו בכל תוקף. אי
אפשר לקרוא בתורה מבלי לראות כמה פעמים היא חוזרת שוב ושוב על
איסור ע"ז. מי שנמצא בתרבות המודרנית קורא את הדברים הללו
(בתורה) ופוטר אותם כלא שייכים אליו.

שאלה: דוגמא לאליליות?

תשובה: במסכת ברכות (נד.) והצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא היתה
אשתו מעוברת ואומר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא היה
בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואומר יהי רצון שלא תהא בתוך ביתי
הרי זו תפלת שוא. מסכת ברכות מלמדת אותנו שיש תפילות אסורות.
תפילה כזו, זו אליליות. אם זה בביתך מה אתה מתפלל? שהקב"ה יקח
את האש וישים אותה בבית הסמוך? מה "הלוואי ש" כשאתה מדבר לא
על עתיד אלא על עבר. זו מחשבה מאגית, אלילית.

שאלה: כלומר כששומעים ידיעה שקרה משהו אתה אומר הלוואי שזה
לא אצלי ...

תשובה: כן, זו מחשבה אלילית. אתה להתפלל על העתיד אבל לא על
העבר. למשל, אם יש התראה אזי מותר להתפלל שלא יפול עלי או על
בני ביתי, זה על העתיד. אבל אם זה על משהו שכבר היה, אז היה. זו
דוגמא מובהקת.

שאלה: למה זה אלילי? כי האלילים יכלו לפתור גם את זה?

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

תשובה: לא. כי דרך החשיבה האלילית זה משהו שמתחבר לדרך החשיבה המאגית, דבר שישנו, לשנותו שלא יהיה. צריך לנסות, וזה לא קל, להבין איך מצטיירת הדמות האלהית בעיני מישהו שחושב שתפילה כזו אפשרית. כשאתה אומר שאתה מאמין בה', מיהו אותו ה' שאתה מאמין בו? מתברר שאם אתה יורד לסוף הענינים, שזו מין מפלצת, ולא אלהי ישראל.

דוגמא אחרת: סיפר לי חבר לעבודה בשם חבר שלו שהיה בצבא בשמירה בשבת, בזמן מלחמה והיה מתח, ובהיותו מעשן כבד, הוא לא עמד בזה ואחרי הרבה היסוסים ונקיפות מצפון הדליק סיגריה ו... השמים לא נפלו לו על הראש. אז הוא איבד את האמונה. הוא ידע שעשה משהו שהיה צריך לא לעשות, ולא קיבל את העונש שחשב שמגיע לו. אז היות שלא קיבל את העונש אז אם אין דין ז"א שאין דיין, ואז איבד את האמונה.

זו דרך חשיבה מאגית. הוא מתרגם את מה שהתורה אומרת במישור הרוחני מוסרי למה שהטבע עושה במישור הדטרמיניסטי שלו. שזה בדיוק ההבדל בין הטבע לבין האמונה. הטבע מגיב מידית בצורה אימפרסונלית. אם תכניס יד לאש מיד תקבל כויה. אצל הקב"ה יש אריכות אפיים שנותנת זמן לעשות תשובה, כי ידוע שיש חולשות, יש כשלונות, ולא תמיד מתנהגים על פי מה שיודעים שצריך לעשות.

דוגמא למה שדיברנו קודם. המדרש אומר "בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין ראה שאין העולם מתקיים שיתף לו מידת הרחמים"¹⁶. איך מפרשים 'ראה שאין העולם מתקיים': הקב"ה ראה שמידת הדין זה קשה מדי אז עמד ושיתף מידת הרחמים. זו מחשבה אלילית. למה? על איזה אלהים אתה מדבר? הוא עושה טעויות? הוא מתכוון בצורה מסוימת ואז במעבדה מתברר שזה לא ככה אז הוא משנה דעתו. יש בקריאה שבתורה כמו פ' נחמתי פ' עשיתם: (בראשית ו ז). הוא בורא עולם ויוצא תוהו ובוהו? "הוא לא מוצלח האלהים הזה!". כשהולכים

¹⁶ לשון הטור הארוך על פרק ד פסוק א: שרצה הקב"ה לברוא את העולם במדת הדין וראה שאינו מתקיים, שיתף מדת הרחמים עם מדת הדין.
לשון המדרש (ב"ר יב טו): אמר הקב"ה אם בורא אני את העולם במדת הרחמים הוי חטייה סגי אין במדת הדין היאך העולם יכול לעמוד אלא הרי אני בורא אותו במדת הדין ובמדת הרחמים והלואי יעמוד:

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

לפי ה'פשטים' הללו שהרב היה אומר תזהרו כי 'פשט' זה אותיות 'טפש'.
כשהופכים את הדברים זה מה שיוצא.

מה ז'א' שאין העולם מתקיים? כדי שהעולם יתקיים, כדי שהכוונה,
מחשבת הבריאה, תוכל להתקיים, זה אך ורק אם אותו האדם שהקב"ה
ברא אותו, יש לו חופש בחירה. אם אין לו חופש בחירה אז העולם לא
מתקיים כי כוונת הבורא לא יכולה להתקיים. מה זו מידת הדין? מידת
הדין זה מה שרואים בטבע: אתה עושה משהו, והסנקציה היא מידית.
הטבע לא מחכה כדי להעניש אותך על מה שעשית. אם בני אדם היו
רואים שברגע שעוברים על רצון ה' הם מקבלים את המכה, למה זה
גורם? שכולם יהיו 'ילדים טובים ירושלים', אבל בלי בחירה. כי עושים
את הדברים מתוך משמעת מוחלטת, מתוך הפחד של העונש. ואז מחשבת
הבריאה, הכוונה, לא מתקיימת.¹⁷

מה זה 'שיתף לה מידת הרחמים'? ז'א' שמה שמנהל את הענינים בעולם
זו עדין מידת הדין, אבל שהוסיפו מרחב זמן בין העשייה לבין התוצאה.
כך שיש בידו של האדם לתקן על פי רצונו החפשי. אם הוא רוצה. ז'א'
שככה מתקיימת מחשבת הבריאה. לא שאין העולם מתקיים מכך שמידת
הדין זה קשה מדי, ולכן צריך לעשות את זה 'פושר' יותר.

אחרת אנחנו לא מבינים את החומרה שבה אנחנו מלמדים ומחנכים
למצוות. הרב היה רגיל לומר את זה ככה: הנחיה להורים ולמחנכים שצריך
לדעת שהאווירה של המחשבה ההלכתית בישראל היא כזאת שלכתחילה
זה מאד חמור, אבל בדיעבד מחפשים את התיקון. לפני המעשה צריך
להזהר מאד שלא לעשות מה שצריך לא לעשות, אבל אם זה כבר נעשה,
עכשיו צריך למצוא את הדרכים איך מתקנים. זהו הענין של שיתף מידת
הרחמים למידת הדין, ההבדל שיש בין הלכתחילה לבין הבדיעבד.

שאלה: למה אחרים לא אומרים את זה ?

תשובה: מה לעשות ... צריך לשאול אותם. אני יכול להביא רשימה ארוכה
מאד של דוגמאות כולל הדיונים והמחלוקות שיש לנו עם העולם החרדי

¹⁷ עיין פחד יצחק על ראש השנה, מאמר ד'.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

מסביב לענין של יום העצמאות וכו'. למשל מחשבה שהולכת עד כדי לומר: "זה נכון שהקמת מדינת ישראל היתה נס, אבל חכמי הדור החליטו שאין לומר עליו הלל". אני לא משליך את ההחלטה לא לומר הלל על גדולי הדור על פי הניתוח הזה של המסביר של הדברים. כי הוא לא שם לב למה שהוא אומר: שקמים גדולי הדור של היום ומבטלים תקנת נביאים? למי הם חושבים את עצמם אם זה ככה? יש לך דעה, הדעה שלך עומדת נגד תקנת נביאים? מה זה? אם אתה בא מול השולחן ערוך, והשולחן ערוך קובע בצורה מפורשת וחד משמעית שבמצב כזה כך וכך עושים. ואתה מסכים המצב הוא אכן ככה, אבל אני לא רוצה לעשות את זה כך. אז אתה עושה נגד השולחן ערוך? לא כהוראת שעה מבחינת "במקרה הספציפי הזה ככה וכו'". אלא כהוראה כללית.

אני זוכר בספר "נזיר אחיו"¹⁸, יש שם קטע שמדבר על שחרור ירושלים במלחמת ששת הימים. מסופר שם שהרב גורן הגיע לכותל, והגיע זמן תפילת מנחה ואז יש מישהו, שכמו שעושים, אחרי התפילה, מתחיל תחנון. הרב גורן אומר היום לא אומרים תחנון, היום צריך לומר הלל. ואז זה שהתפלל אומר שהוא השתתף באסיפת החללים וליבו כבד והוא לא יכול לומר הלל. אז אפשר להבין שבמצב הלאומי כללי הזמן הוא זמן של הלל, אבל מישהו ליבו כבד עליו והוא לא יכול. ואז מספרים שבו זמנית אמרו תחנון והלל. זה אפשר להבין. יש מצב מיוחד כזה. אני לוקח דוגמא מעצמי וגם משיטה בהלכה שזה לא הכרחי אבל אפשרי. לי יש יארצייט בראש חודש אזי אני מתפלל וכשמגיע זמן ההלל אני מעביר את הסטנד למישהו אחר. אני אומר הלל בתפילה הפרטית, אבל להיות מסוגל באותו היום לומר הלל ברמת שליח ציבור אני לא יכול. אז מותר לי. אין מניעה. בעוד שלמשל הנטיה של השולחן ערוך לומר שאבל לא יתפלל בשבתות וימים טובים. אבל כשאני מתפלל בראש חודש ואותו יום אני אבל מותר לי להגיד הלל. שהרי אני חייב לומר הלל מבחינת התפילה אז אני יכול

¹⁸ ספר בן שלשה כרכים של מאמרים ועדויות על הרב הנזיר.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

להיות שליח ציבור אבל לא מוכרח. אני מרגיש שאיני יכול לומר הלל,
לא במישור הפרטי שלי, אבל השמחה ברמת הכלל איני מסוגל.

שאלה (מאיר): אבל אלה שהיו בעולמות הנסתרים, אלה שלמדו בישיבות
של עולמות הנסתרים, בקבלה, הם כן אומרים הלל זה כאילו תורת אמת
אז כל אלה ...

תשובה: הרב היה רגיל לומר שבאופן כללי המקובלים שבדורנו הם
ציוניים. איך אתה מגדיר מקובל? מישהו שלמד ספרי קבלה? מישהו שיש
לו חויות מיסטיות? על מה אנו מדברים?

ישנו הכלל שמי שלמד ממי שלמד... כמו שהרב היה רגיל לומר: רב זה
לא מישהו שיש לו תלמידים אלא מי שהיה לו רב. יש הרבה דברים
שאנחנו לא לגמרי תופסים אותם על אמיתתם, ואם אין מישהו שלימד
את הדברים, לא על פי סברה אלא על פי מה שהועבר מדור לדור, אז
אדם נשאר עם הסברה שלו. לפעמים שואלים אותי מה אתה חושב על
... מה שאני חושב אין לו שום חשיבות. או שאני יודע משהו על זה או
שאיני יודע. אבל מה שאני חושב, קודם כל זה שלי ואיני חייב להתחלק
בזה עם אחרים, בעוד שבתורת ישראל אני חייב להתחלק בה עם כל אחד
ואיני יכול לשמור את זה לעצמי. זו הלכה.

זה שדיברנו על מי שהיה לו רב הביא אותי לחשוב על רבי מאיר ואחר,
אלישע בן אבויה. אנחנו רואים כאן יחס מוזר אבל מיוחד במינו בין רב
לתלמיד ותלמיד לרב שהרב חוטא אבל אינו מחטיא. "עד כאן תחום
שבת" (חגיגה טו א). אבל צריך לתפוס את הדבר הזה שיש כאן ענין של
כבוד הדדי בין הרב לבין התלמיד בשני הכיוונים.

איך להסביר את התשובה רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק (שם ע"ב)? מה
החידוש בזה? הרי בכל מקרה זו ההתנהגות.

אני מתרגם את זה לדבר אחד שהרב אשכנזי פעם אמר לי שזה מתחבר
גם לענינים אחרים. הוא אמר: "לומדים מהנסתר של הרב ולא מהנגלה
שלו. 'הנגלה שלו', זה איך שאתה רואה שהוא עושה. הנטייה לחיקוי

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

אפילו של רב, זה פסול. זה לא פשוט כי בדרך כלל מלמדים אותנו שאם
מישהו יצא לתרבות רעה לא נשארים ...

משנה בפרקי אבות (פרק ה משנה יט) אַרְבַּע מְדוֹת בְּיֹשְׁבִים לְפָנַי חֲכָמִים. סְפּוּג,
וּמְשִׁפָּף, מְשִׁמֵּר, וְנִפְהָה. סְפּוּג, שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת הַכֹּל. מְשִׁפָּף, שֶׁמְכַנֵּס בְּזוֹ
וּמוֹצִיא בְּזוֹ. מְשִׁמֵּר, שֶׁמוֹצִיאָהּ אֶת הַיַּיִן וְקוֹלְטָתָהּ אֶת הַשְּׂמֵרִים. וְנִפְהָה,
שֶׁמוֹצִיאָהּ אֶת הַקֶּמַח וְקוֹלְטָתָהּ אֶת הַסֵּלֶת:

יש גם זה ששומר לעצמו את הפסולת אבל ישנו הספוג שתואם מה
שנאמר לגבי אליעזר בן הורקנוס (פרק ב משנה יא) בּוֹר סוּד שְׂאִינוֹ מְאֹבֵד
טְפָה. הרי מיד אחרי זה ידובר על כך שיש פסולת ויש מי שיודע לשמור
את הסלת. הרב היה מדבר על תורה שבעל פה, פסולת בלי פ"ה זה סלת.
מה זה ספוג? זה תלמידים ששומעים מהרב. ז"א שיש פסולת גם כן.
הכיצד יש פסולת במה שהרב אומר? אם כן, כל אחד צריך להיות
לכתחילה באותו מצב שבו היה רבי מאיר שאוכל את הפרי וזורק את
הקליפה. אז מה החידוש בהתנהגותו של רבי מאיר.

אנחנו רואים שהטוב שבטוב זה ר' אליעזר בן הורקנוס שאינו מאבד
טיפה. זה לא רק שיש לו זכרון נפלא, אלא יש לו הכח לשלב גם את
הדבר שהוא מסוג הקליפה אל תוך המארג הכללי של הדברים. אצלו
כביכול אין פסולת. הכיצד? הרי הוא קיבל את הפסולת מבחוץ. מכאן
שההגדרה של הפסולת זה בעיקר אצל המקבל, הרבה יותר מאשר אצל
המעביר. אותם הדברים שאדם בריא יכול לאכול ולעכל, מישהו שיש לו
מחלה או חלש או תינוק לא יכול לאכול. מערכת העיכול כולה בנויה
בצורה כזו שתשמור כל מה שמועיל לגוף ותוציא את מה שמיותר.

בעינינו ראינו שרוב אחינו מארץ צפון ומכל הארצות!¹ הרסו תורתם בדרך ארצם עד כי כמה מבניהם ומתלמידיהם הגיעו ליטול ספקות חמורות בתורה מן השמים; הִישׁ יי בְּקַרְבָּנוּ אִם אֵין; וַיָּבֵא עֲמֶלְקוֹ?²

וזאת ליהודא

“הרסו תורתם בדרך ארצם.” זה מתחיל בתנועה של ‘תורה עם דרך ארץ’, ובסוף זו דרך ארץ בלי תורה. אבל איזו דרך ארץ? לא דרך ארץ של האבות. זה נקרא ‘דרך ארץ’ כי לכל ארץ הדרך שלה. ומה שהוא דרך ארץ של האבות היא אותה דרך שמכינה לקבלת התורה. זהו שכתוב לְשֹׁמֵר אֶת דְּרָוֶךְ עֵץ הַחַיִּים: (בראשית ג כד). וזו”א שדרך ארץ של האבות זו דרך עץ החיים כפשוטו. התורה שהיתה להם לא יכלה להחזיק מעמד כנגד מה שקראתי קודם ‘התרבות הסביבתית’. נוכחים לדעת שנאו-אורתודוקסיה שנולדה בגרמניה, בפרנקפורט על מיין, שהיתה שיטתו העיקרית של הרש”ר הירש, אחת הבעיות של הענינים האלו, שזה מסוג הענינים שהרב והקרובים אליו יכולים לעמוד בו, אבל עמך לא יכול לעקוב אחר הדברים האלו. זה נכון ששיטתו של הרב הירש לא היתה השיטה (של מנדלסון) ‘היה יהודי בביתך ואדם (היינו גרמני) בצאתך’. הבעיה הפשוטה של ‘תורה עם דרך ארץ’, לא בבחינת הנימוסים, אלא ללמוד את התרבות החיצונית. מאד חשוב מי יהיה המלמד של התרבות הסביבתית. אם רבנים ידעו ללמד זאת, תוך כדי לימוד של הקשיים, הבעיות, הדברים שצריך להזהר מהם, זה בסדר. אבל אם יש לימוד יהדות לחוד ולימוד תרבות כללית לחוד, אזי אין שום ערובה שהרמה שבה ילמדו את התרבות החיצונית לא תהיה הרבה יותר גבוהה מהרמה שבה ילמדו יהדות והתוצאה: “הרסו תורתם וכו’.”

הרב היה רגיל לומר (בהקשר שונה) על תרגומים. יש אנשים שלא יודעים עברית וצריך לתרגם. אז השאלה מי יתרגם. אם המתרגם מסוגל להעביר את התכנים האותנטיים של מה שנאמר במקור בשפה של התרבות

¹ ר' ברכות יב ע"ב

² שמות יז, ז-ח.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

הסביבתית, אזי על אף שתהיה התמעטות בתוכן, בכל זאת מה שנגיע בטקסט של היעד הוא מעט אבל נכון. אבל אם מי שמתרגם יודע את שתי השפות אבל הוא בן התרבות, בעיקר של שפת היעד, אז בתרגומו לא יכול שלא להשליך מתרבותו על התוכן שהוא מתרגם. מכאן בא הפתגם הידוע של האיטלקים Traduttore, Traditore שפירושו שהמתרגם הוא בוגד.

הרב היה מדבר על הפסוק הוֹאִיל מִשָּׁה בְּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאָמֹר: (דברים א ה) ורש"י מפרש: ב-70 לשון. עם ישראל הולך להכנס לארץ ישראל. אז מה שעם ישראל צריך, זה לא אולפן כדי ללמוד עברית, אלא אוניברסיטה כדי ללמוד שבעים לשון. כדי להיות מסוגל לומר את התורה לשבעים או"ה. כי מציון תצא תורה לאוניברסל האנושי, בשפה שלו. כשאתה מסתכל על המקורות המסורתיים, המקורות של התורה, האם אתה בוחן את הדברים על פי התרבות הכללית שלך או שאתה מסוגל לראות את החסרון שיש באותה התרבות הכללית לאור התורה. במפגש הזה מה קורה. זו שאלה חמורה בעיקר בגלל שרוב הציבור שהוא נמצא בתוך הבעיה אינו מודע לה.

"הגיעו ליטול ספקות חמורות בתורה מן השמים." לא בתורה, אלא בתורה מן השמים. המהלך הוא כך: התורה עצמה אומרת לא בְּשָׁמַיִם הוּא (דברים ל יב). אם היא לא בשמים, אז השלב הבא שיהיו כאלו שישאלו: האם אי פעם היתה בשמים? לְאָמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשָּׁמַיִם וְיִקְחֶהָ לָנוּ וְיִשְׁמְעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָהּ (שם) מי שמדבר כאן זה משה, מי שעלה ולקח אותה והשמיע אותה ולימד אותה. הוא אומר זאת לבני ישראל העומדים להכנס לארץ. על עצמו הוא מדבר. הבחינה של 'לא בשמים היא' מבוססת על כך שהיא לא בשמים אבל היא מהשמים.

עד כדי כך מתרגלים לכך ש'לא בשמים היא', ששוכחים שאותו הדיון בענין תנורו של עכנאי זה בין תלמידי חכמים, לא בין עמי ארצות, זה רבי יהושע שעונה לר' אליעזר 'לא בשמים היא'. נתקלים במצב שמישהו מסביר איזה ענין בתורה ומישהו תוקף אותו עם איזו סברה והוא מבסס

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

את סברתו על 'כפטיש יפוצץ סלע' ו'שבעים פנים לתורה' וכיו"ב. הרב היה רגיל לומר שבעים, לא יותר! יש כאלו שמסבירים 'שבעים' זה מספר שמשתמשים בו כדי לומר ריבוי, כביכול זו הדרך של חכמים לומר הרבה. למדתי שהיו שבטים באפריקה שידעו לספור אחת, שתיים, הרבה. ז"א שכאשר חכמים אמרו 'שבעים פנים לתורה', זה לא היה סגנון! אין הכוונה לומר שכל מי שאומר משהו זה נכון. אלא שיש אכן שבעים פנים בתורה, אבל זה לא אומר שכל אחד יכול לומר בתורה מה שבא לו. אם הוא שייך לבני התורה, ז"א שייך לסנהדרין, אז יש פן אחד של התורה שפונה מכל אחד מפניה של משפחת ישראל, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֶבְתָּיָהּ מִצְרַיִם (דברים י כב), וכל משפחה פונה לאחת ממשפחות האדמה, שבעים אומות. אבל זה לא סתם.

מי שאינו מכיר במימד של תורה מן השמים, כל מה שהתורה אומרת נעשה אצלו הפקר. כל אחד יכול לעשות בה כרצונו. אז השלב הבא של אחרי "לא בשמים היא", זה כאילו היא לא מן השמים ז"א מה התוקף האמוני של העניין? שאם אין התורה מן השמים ז"א שאין נותן התורה. "אני מאמין באלהים, מצוות איני מקיים", פירוש הדבר: אין שום קשר בין אלהים למצוות. וזה אחד המימדים של האליליות שאנשים חושבים שבכ"ז כדאי כשמישהו לא עלינו חולה לעשות לו מי שברך. ואפילו לתת צדקה. אבל שמירת שבת מה הקשר?³

"וַיבֹּא עֲמֶלְקִי" הרב מדבר במפורש על המצב התרבותי של יהדות אירופה לפני מלחה"ע השנייה. הנושא שנמצא 'בין הדיו לבין הנייר' זו התנועה המפוארת שהיתה ידועה בגרמניה ויסנשאפט דָס יודנטומס (Wissenschaft des Judentums) מערכת שלמה ארגון וכו' של 'מדעי היהדות' (זה תרגום לא מדויק כי מדובר על 'דיעת היהדות' לא 'הידע השייך ליהדות') ידיעת היהדות שבה היה מדובר שבה היה היה דבר שהיה נקרא יהדות, ליהדות הזו יש ספרות, ויש מקצוע מאד מכובד של ניתוח אותה הספרות, גם גאולת כתבי יד שנמצאים בכל מיני עזבונות

³ "היחסים שלי עם אלוהים חד צדדיים. אני לא מאמינה בו, אבל בעת מצוקה חריגה אני מבקשת ממנו דברים למקרה שהוא קיים". (שלי יחימוביץ נוב' 2020)

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

וספריות גם מהדורות מדעיות של ספרים. אבל התייחסות לכל אלו כאל דברים מתים. ז"א שמלמדים אותם הדברים כאילו זו ארכיאולוגיה, אבל חלילה לא להתייחס לזה כחכמת חיים. אין לזה ולחיים שום יחס שום קשר.

”הַיֵּשׁ יְיָ בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין.” אם אתה מטיל ספק בתורה מן השמים ז"א אתה מטיל ספק שיש נותן התורה (בלי להטיל ספק שיש אלהים כמשהו ששיך לדעות הפרטיות שלך. רגשות, חינוך וכו'). לכן הפיסקה הבאה ...

לומדים תורה כאילו בחלום, ועד היום לא הקיצו לומר אֶכֶן יֵשׁ יי בַּמָּקוֹם אשר נתן תורה לעמו, וְאֵנְכִי לֹא יִדְעָמִי! ואף כי בלי ספק לב כל המאמין מגיע השמימה, שאין לך ליבא בעולם דאין בו כיסוף לראש כיסופא דכל כיסופין, עדיין מוחם מלוכלך בפילוסופיה של קטנות, מצאו אותה באשפתות של הגוים וקורין לה מוסר והשקפה וכדומה! וכאילו לא השמיעו לאזנם מה שאומרים בפיהם²; כי עיקר האהבה והיראה לייחד ליבא למוחא ומוחא לליבא! ואינו מועיל כי אם בגו תורה עצמה, בדברים שהן הן גופא של תורה, פ' בגו השמעתתא, כמבואר היטב בספרי מרנא ורבנא המהר"ל ז"ל. ומחורבן תורת התפוצות, הועלו דוקא יחידים מיוחדים, מועטים מן המעט, שְׁנַיִם מְעִיר וְאֶחָד מִמְשַׁפְּחָה!³ סתם הָרִים נִמְסוּ פְדוּנְגָא.⁴

וזאת ליהודא

יש ערבוב בין הרגשות לשכל. הרגשות זה עולה השמימה אבל המח הוא חולה, מלוכלך, מורעל.

בפילוסופיה של קטנות הדבר המייחד את הפילוסופיה שהיא מתודולוגית שוללת יחס של נבואה. הפילוסוף כאיש פרטי יכול להאמין בנבואה אבל הפילוסופיה כפילוסופיה מבוססת על ההגדרה היסודית שאין נבואה כי אם יש נבואה אין מקום לפילוסופיה. הנביא עונה לשאלות ולא משאיר מקום לשאלות הטרגיות הקיומיות של הפילוסוף.

(111204)

יש כאן בדברי הרב, מעבר לסגנון המליצי, שני ענינים חשובים.

"לומדים תורה כאילו בחלום". הנקודה הראשונה שלימוד תורה כאילו בחלום זו דרך לימוד, שכמעט הייתי נוטה לקרוא לו אוטומטי. דרך לימוד שבו מתקשים לצאת ממסגרת הדברים הנראים כידועים שמתאימים למסגרת חשיבה מסוימת. וברגע שמהו חורג משם דוחים אותו. פירוש

1 ע"פ בראשית כח, טז.

2 ע"פ מדרש בראשית רבה פרשה לח פסקה יג.

3 ע"פ ירמיה ג, יד.

4 ע"פ מיכה א, ד.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

הדבר: זה בכלל לא לימוד תורה אם בלימוד לא מתקיים "אין בית מדרש ללא חידוש", אם כשאתה לומד אינך מגלה חידוש בכל מלה ובכל שורה, וחידוש פירוש הדבר משהו ש'מפיל אותך מהכסא', לא סתם משהו "נחמד". אותה הבחינה של גילוי תורה בבחינת תורה מן השמים. החזרה התמידית על הגילוי שהתורה היא באמת דבר ה'. אֶכֶן יֵשׁ יְיָ בְּמָקוֹם הַזֶּה (בראשית כח טז), במקום הזה (בתורה) דווקא. וְאֶנְכִי לֹא יָדַעְתִּי (שם). המדבר הוא יעקב, וכי יעקב לא יודע? קוראים בפרשה ולא מזדעזעים מדברי יעקב אבינו?

"מצאו אותה באשפתות של הגוים וקורין לה מוסר והשקפה וכדומה!" הנקודה השניה היא שיש איזו דעה מוטעית בתודעה הציבורית, בכל העולם, כאילו יש אחדות בשו"ע (בהלכה), אבל, כפי שזה היה מתבטא בילדותי, "ביהדות אין דוגמה". אצל הנוצרים יש דוגמה, חובות אמונה, וכאילו ביהדות כל אחד יכול להאמין במה שהוא רוצה ואיך שהוא רוצה. כביכול לא שמעו על י"ג עיקרים של הרמב"ם⁵. העקרונות שהרמב"ם מדבר עליהם לא שייכים לתחום "דברים נחמדים", שאם תרצה תאמין ואם לא תרצה אל תאמין.

בתקופתנו, מזה כ-200 שנה, שהיהדות המערבית נפגשה עם התרבות החיצונית, עם הפילוסופים הצרפתים, הגרמנים, האנגלים, הספרות וכל מיני דברים יפים, והיות שלא נפגשו עם שום דבר דומה לזה במה שהיה זמין להם מתורת ישראל אלא היו להם חומשים עם פירוש רש"י, וסידורים, אבל לא היה זמין להם כמזון תרבותי, כמזון רוחני, כל הספרים הגדולים של מחשבת ישראל, לא ספרי המהר"ל, לא ספרי רמח"ל, לא ספר הכוזרי וכו'. ואפילו היו זמינים, לא היו בשפה שהיו מסוגלים להבין, וזאת לא בגלל שזה היה כתוב בעברית, אלא בגלל שהסגנון לא היה עכשווי.

לדוגמא (על יסוד מה שהרב סיפר פעם בתוך שיעור): לפני כמה שנים היה צריך להיות בקורדובה כנס לציון 850 שנה לפטירתו של הרמב"ם.

⁵ כמפורט בהקדמתו לפרק חלק (הנוסח המקוצר בסידורים לא נכתב על ידי הרמב"ם)

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

הרב אשכנזי הוזמן, ובעקבות כך קרא מחדש את כל כתבי הרמב"ם, וזה הביא אותו למסקנה שאילו הרמב"ם היה חי בזמננו היה אומר: "עשו את מה שעשיתי אבל לא כפי שעשיתי." "במורה נבוכים" אפשר לקרוא כל מיני דברים שרמב"ם מתפלמס עם אריסטו ועם הפילוסופים הערבים אלפראבי והמותכלימון וכו'. את מי זה מעניין? לא רק שאיננו מבינים כלום מבחינת מה הן התפיסות שאתן הוא מתפלמס, אלא שזה כלל לא שייך לתחומי ההתעניינות שלנו. מי שרוצה ללמוד מורה נבוכים היה צריך בכל מקום שהרמב"ם מתפלמס עם הבני ויכוח שלו, לשים במקומם את הגל, שופנהאואר, ניטשה, קאנט, סרטור ועוד.

אותם האנשים, הציבור הרחב, קראו את הדברים האלה, נתפסו לרעיונות. מי שליבו נוטה לשיטה כזו יהיה יותר הגליני ואחר יותר שפינוזיסט וכו'. ויהיו אינספור אנשים שיכתבו, ומחלקות של 'מדעי היהדות' ברחבי העולם, מאמרים של השוואה בין הרב קוק ו'התנין העיור' (שופנהאואר). ותהיה פרופסורית שתכתוב מאמרים על הפנתאיזם של הרב קוק. קודם כל, זה חסר הומור. מישהי שמסתכלת על עצמה במראה ותגיד לעצמה הרב קוק היה פנתאיסט היתה צריכה לפרוץ בצחוק.

"וכאלו לא השמיעו לאזנם מה שאומרים בפיהם; כי עיקר האהבה והיראה לייחד ליבא למוחא ומוחא לליבא!" אהבה, לב; יראה, שכל. יש מצד אחד הדברים האמוניים בלב, מצד הרגשות, ולרוב במימד הזה הדברים כשרים. ובמוח הכל בעייתי. יש ענין שמובא בזהר ומובא הרבה אצל החסידים לחבר אל הלב למוח ואת המוח ללב. זה עובד דו כיוני. כל אחד מהמימדים האלו, הרגשות והשכל, צריך להתאחד עם השני. וזה מסוג אותם הדברים שבמדרש אומר שכשתרח, אבי אברהם, חזר ומצא את החנות הרוסה והאליל הגדול מחזיק במקל, וכו' ואז אברהם אומר: השמע לאזניך מה שפיך אומר.

"ואינו מועיל כי אם בגו תורה עצמה, בדברים שהן הן גופא של תורה, פ' בגו השמעתתא" האיחוד הזה צריך להיעשות במסגרתה של התורה עצמה. כשלומדים את הסוגיה שבגמרא (שמעתתא).

ואני כגר תושב בתוך אנשי תורת הנגלה שבדור הזה; שהאמת היא דאין לך גילוי בתורה כי אם גילוי ההסתר. ועד היום לא הבינתי מאין באתה להם האמונה העזה שבלבם, גבי התורה החיצונית והמדולדלת אשר בידם, יבשה בלי עצמות ואורות מן השמים, אם ממקור טהור אם לאו. דילמא סתם דתיות בעלמא, פירוש סתם עבודה זרה בסוד הסתם יין. ובלשון הזה שמעתי מפי מורי ורבי בירושלים עה"ק, על זכות תורתו ידובר עוד, "האומר בגלוי שאינו מאמין בנסתר, יש לחוש עליו שבנסתר אינו מאמין בנגלה." ודילמא בעלמא היא להם.

וזאת ליהודא

"דאין לך גילוי בתורה כי אם גילוי ההסתר" – אם אין הסתר אין גילוי. אפילו כשאנו קוראים את הגלוי שבתורה, אם אנחנו לא תופסים שהיסוד, מתודולוגית, זה לומר: אם אני מתייחס ברצינות לכך שזו תורה מן השמים, ז"א שזה אומר לי משהו שאילו לא היה כתוב בתורה לא הייתי יכול לדעת אתו, ובכל זאת נראה לי כאילו אני יודע את זה לפני שאני קורא בתורה. ז"א שיש משהו שלא הבנתי, שהתורה אמרה לי משהו, ולא שמתי לב שזה מה שהיא אמרה לי.

אנסה לתת משל לנמשל הזה. אנחנו נפגשים עם אנשים, והיות שהם מוכרים לנו, נדמה לנו שאנחנו מכירים אותם. ולא שמים לב לכך שבכל ההיכרויות הללו, קרובות ככל שתהיינה, הנסתר הרבה יותר מהנגלה. בלשונו של פרופ' לוינס: הופעת הפנים של הזולת היא תמיד הפתעה מוחלטת. אלא אם כן אני רק רואה בזולת את עצמי במראה. אם אני מוכן למפגש עם הזולת כזולת, אני צריך קודם כל להסכים לכך שהופעת הפנים זה חידוש וגילוי עולם מלא, חיצון לי.

אותו דבר במפגש שלנו עם התורה. וזה נכון כל פעם שחוזרים על פסוק אפילו כבר קראנו ולמדנו את כל המפרשים. אם אנחנו קוראים באמת, אז כל פעם יש מימד מסוים שמתחדש. החסידיים מסגננים זאת שכשהדברים

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

כתיקונם, אף פעם לא חוזרים פעמים על אותה התפילה. הטקסט נשאר אותו דבר, אבל אני, המתפלל, אם הדברים כתיקונם אזי כל תפילה שינתה אותי, מזערית אולי, אבל שינתה אותי.

“דאין לך גילוי בתורה כי אם גילוי ההסתר.” לא צריך להבין רק כשאתה לומד קבלה, אלא כל לימוד. כל עבודה, במובן הכפול של עבודת ה' ושל עמל תורה, זה לגלות כל פעם מימד נוסף של ההסתר.

“ועד היום לא הבינתי מאין באתה להם האמונה העזה שבלבם,” של אותם אנשים שכביכול לא נפגשים עם המימד של הנסתר של התורה. מי שמבחינה אמונית, וגם מבחינה שכלית, מתייחס לכתב הקודש כאילו אין שם יותר ממה שהשכל האנושי תופס כשהוא קורא את האותיות הכתובות על הנייר או הקלף.

בצורה קצת שונה הרב היה מדבר על העוצמה של התורה. תתארו לעצמכם אותם מיליארדי אנשים שמאז 2000 שנה קראו את התנ"ך של היהודים בכל השפות שבעולם. אף פעם לא נפגשו עם התורה באמת, ובכל זאת זה גרם למהפכות רוחניות אצל מיליארדי אנשים שמוצאים בכתובים האלה את המזון הרוחני שלהם. וכשאנחנו קוראים אותם הדברים באותן שפות לא יודעים אם לבכות או לצחוק, והם מאמינים בזה בצורה לא נורמלית. כלומר יש שם איזה דבר שעובר בנסתר ונוגע לנשמה, אפילו כשזה מתורגם.

“אם ממקור טהור אם לאו.” גם לדברים לא טהורים יש עוצמה. למשל יצר הרע.

“דילמא סתם דתיות בעלמא, פירוש סתם עבודה זרה בסוד הסתם יין.” בסוף ספר גבורות ה', בסוף ההגדה של פסח, יש מאמר המהר"ל על סתם יינם. אפשר לומר שסתם יינם מבחינה השוואתית מתייחס ליינן נסך כמו האתאיזם לעבודת אלילים. זה יין שהמימד היחיד האיכותי שיש בו זה צד הטעם, אבל הוא משולל כל רעיון של קדושה. היתה תקופה שאנשים היו שותים יין, וכשהיו שותים היתה להם ההרגשה שהם שותים משהו שמחובר לדבר קדוש. ולכן היו משתמשים בזה גם כדי לנסך על

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

המזבחות. ז"א שסתם יינם זה יין שהקדושה שלו חוללה. אז נכון שכשזה היה בשימוש לניסוך על המזבח, אז מבחינת אמונת ישראל זה היה טמא ועבודת אלילים וכו', ולכן יש בו הרתיעה וההסתייגות וכו'. אבל יחד עם זאת...

יש קושי כפול: הקושי הראשון זה שתוך כדי שאתה צריך להיות מודע לכל הצדדים השליליים של עבודת אלילים, צריך להכיר בכך שמבחינת האדם שהיה מאמין באותם הדברים זאת היתה אמונתו זה היה המזון הרוחני שלו. ולכן יש, מהבחינה הזו, שתי הלכות שנראות כסותרות: יש לנו מצווה, מצד אחד להרוס את האלילים, אבל לא בזמן שמישהו מתפלל לפניהם. כל זמן שעובדים להם לא נוגעים בהם. ברגע שסיים את עבודתו ופנה לדרכו אז שוברים. כלומר יש איזושהי התייחסות אמביוולנטית שאנחנו מצד אחד צריכים לאבד את עבודת האלילים, אבל אנחנו צריכים לשמור על נפשו של האדם.

שאלה: זה שהוא יבוא אחר כך ויראה שהרסו את זה זו לא אותה פגיעה? תשובה: לא. זה לא אותו דבר. ישנם כאלו שחושבים שבין אמונת ישראל לבין הדתות האחרות יש רק ההבדל של מושא העבודה, או של דרך העבודה, אבל שברגש הדתי זה אותו דבר, רק שאנחנו קוראים לו כך והם קוראים לו אחרת. זו טעות גמורה! אין שום השוואה אפשרית. לכן, הדרך שבה הרב היה רגיל לנסח את הדברים האלו, זה שאי אפשר לעבור מהדתיות נוסח דתות חיצוניות לאמונת ישראל באופן ישיר, שרק עושים סוויץ' על התוכן של האמונה. צריך לעבור דרך להיות אתאיסט של האלילים, לפני שאתה יכול להיות מאמין באל אחד. ה' אלהי ישראל. כל עוד לא עברת דרך השלילה של האליליות אינך יכול להגיע לתורת אמת. ז"א לגבי גוי להיות אתאיסט זו התקדמות לעומת עבודת אלילים. אצל יהודי זו ירידה. אתאיסט זה לא ערך כשהוא לעצמו, אבל יותר טוב לגוי שיהיה אתאיסט מאשר עובד אלילים. משם יכול לפגוש את תורת ישראל. אבל אם הוא פוגש את תורת ישראל מתוך האליליות שלו אז הוא לא

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

יכול שלא להתייחס אלילית אל תורת ישראל. תורת ישראל היא הופכת להיות האליל שלו.

שאלה: גם האיסלם נחשב עבודת אלילים בענין הזה?

תשובה: לגבי האיסלם צריך לשנות קצת את הלכסיקון. אבל יש משהו שהוא מצד אחד יותר קל ומצד אחד יותר קשה באיסלם. האיסלם לא מכיר את ה', מכירים את אלהים. והגילוי הזה זה לא דבר פשוט. עובדה, זו היתה המהפכה באמונתו של אברהם. דבר שני, וזה קשור, באיסלם מאמינים באל יחיד אבל המושג אל אחד לא מוכר להם. לומר שאם יש אלוה יש רק אחד, זו האמונה באל יחיד, אין משהו אחר שיכול להיות אלוה. אבל אותו אלוה שהוא יחיד להיות אלוה, הוא יכול להיות מורכב בסברה, בדעה, באמונה. ואכן באמונה המוסלמית המושג הזה של אחדות מידות האל אינו קיים.

מה שאנחנו אומרים שאצלו ית' חסד, דין רחמים וכל המידות זה הכל אחד בלי אבחנה, זוהי האמונה באחדותו. כשאנחנו אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד הפירוש לא שהוא יחיד אלא הויה ואלהות זה אצלו אותו דבר.

הרב היה רגיל לנסח זאת על סמך מאמר בזהר: כשאנו אומרים שהוא חכם או גיבור או חסיד וכו' הדברים האלו שייכים לידיעה. יש דרך לדעת שככה זה. לומר שכל זה אחד, זו אמונה. כי מבחינת הסטנדרטים שלנו, חסד ודין הם הפכים. בעולם שלנו מי שטוען שחסד ודין זה אותו דבר לא צריך לשלוח אותו אל הרב אלא אל הרופא. כי יש לו בלבול. אבל תוך כדי שאנחנו יודעים שבעולם שלנו זה כך, כי אנחנו נמצאים בעולם שאמנם האחדות היא ביסודו אבל זה עולם של ריבוי. אבל מבחינת רבש"ע הכל אחד. זה הכלל.

אז כשהרב כאן אומר שסתם דתיות זו ע"ז בסוד סתם יינם, צריך לתפוס את הדבר הזה שישנה אפשרות של התייחסות פגאנית לתורת ישראל. יש פרשנות ידועה שכאשר משה יורד מהר סיני עם הלוחות הוא שובר את הלוחות. למה? אחד ההסברים החשובים זה החשש שמי שמתייחס

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

לעגל כאלוה עלול להתייחס באותה הצורה ללוחות. ומי שמתייחס ללוחות כמו שהתייחס לעגל זה חמור מאד, כי זו כביכול חלילה אליליות אמיתית, לא אמיתית כאליליות, אלא כאוביקט שהאליל הוא אמיתי.

ובלשון הזה שמעתי מפי מורי ורבי בירושלים עה"ק, (הרצ"ה) על זכות תורתו ידובר עוד, "האומר בגלוי שאינו מאמין בנסתר, יש לחוש עליו שבנסתר אינו מאמין בנגלה." ודילמא בעלמא היא להם. יש איזושהי תמיהה איך יכול משהו לקבוע, מתוך חוסר ידיעה מוחלט, שאין ממש בנסתר? בשיעור אחד של הרב על מקומה של ארץ ישראל בהשקפה של המקובלים היה משהו ששאל שאלות, ואז בדו-שיח עם הרב הלה אומר "מאמינים או שלא מאמינים". הרב השיב: 'או שיודעים או שלא יודעים'. זכורה לי ההפתעה שהיתה לכמה יהודים אורתודוקסים "ייקים" כשגילו שמרנא דחסידא הגאון מוילנה היה מקובל. לא האמינו. כשבאים ואומרים להם: אבל כתבי הגאון מוילנא בקבלה הרבה יותר מרובים מכל הכתובים שלו בפירושו על הגמרא וההלכה. נדהמים. ז"א יש אצל אנשים רבים עם ארצות מוחלטת. גם התחום שהם חושבים שהם שיכים אליו, לא מכירים אותו.

אז למה הם לא מאמינים בנסתר כי הושפעו מהרציונליזם של המאה הי"ט שהיה מתנגד למיסטיקה. אבל זו עם ארצות כפולה כי קבלה זו לא מיסטיקה, זו חכמה, שיש לה הכללים שלה, שיש לה המתודולוגיה שלה וכו'.

יש לנו קצת בעיה בעברית מהבחינה הזו ולכן אנחנו קצת זקוקים ללועזים אפילו של רש"י. בעברית, מדברים על רציונליות אבל מתכוונים לשני דברים שונים זה מזה: אחד נקרא רציונליזם ואחד רציונליות. יש רציונלי ויש רציונליסטי שהוא הסירוב להסתכל על מציאות כלשהי מבלי שזה יעבור דרך המסנן של השכל. אבל אם זה משהו שהשכל לא יכול לתפוס אותו הוא ידחה אותו. בשם הדבר הזה ששם את העליונות של השכל על התוכן של הנלמד, דוחים את האפשרות ללמוד משהו שהשכל לא הוכן להתמודד אתו. למשל, במסגרת אמונית מסוימת שהיתה רואה את עצמה

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

כמסגרת ידיעתית, אי אפשר לתפוס שהארץ מסתובבת מסביב לשמש. ז"א מבחינת הרציונליזם האמוני של הכנסייה היה צריך לדחות את הדבר הזה. ז"א יש סוג של "רציונליות" שהיא בלתי רציונלית היות ואין לה הפתיחות הנדרשת כדי להתמודד עם תכנים חדשים ועם דברים שלא התרגלת לחשוב עליהם בצורה כזו או אחרת. וזה עמוק בתודעה התרבותית של העמים. צריך לדעת למשל דקארט הוא התחיל לכתוב ספר בשם 'העולם' והוא גנז אותו כי גילה שזה מסוכן במאה ה-17 לכתוב ספר כזה. והוא היה גוי מאמין אבל גנז את הספר. יש דברים כאלו שהכוחות שהופכים את הרציונליות לאליל הם כוחות אליליים עם כל העוצמה של האליליות.

שאלה: נוצר מצב מוזר שלא מכחישים את הקבלה. אומרים קבלה זה דבר גדול, אבל לא בבית ספרנו

תשובה: היו כאלה שהיו מכחישים אותה מכל וכל ואומרים שהיא שקר וכזב, ומאשימים את מי שהאמינו בזה בדברים הנוראים ביותר. יש האומרים לפני שתלמד זהר תלמד עוד דף גמרא וזה לא נכון, מכמה סבות. כדי להסביר בפשטות, יש פסוק במשלי סור מרע ועשה טוב. אם הולכים בצורה אבסולוטית לפי הכלל הזה אז לפני שאתה נגש לעשות טוב כל שהוא, אתה צריך להיות משולל מכל רע, וזה ברור שאי אפשר להמתין וצריך להתחיל לעשות טוב תוך כדי שאתה עדין עסוק בסור מרע. שני הדברים צריכים ללכת במקביל.

אם מתיחסים לדברים מבחינת משל לתזונתו של האדם אנחנו יודעים שהאדם צריך כמה מיני ערכים תזונתיים שונים, סוכרים, חלבונים, מינרלים וכו' ושכל הדברים האלו נחוצים. אם יש חסרון באחד הדברים הללו זה גורם להפרעות שיכולות להיות חמורות. אז אם אנחנו מתייחסים לשיעור קומתו הרוחנית של האדם, הרגשית, הקוגניטיבית וכו', לכל אחד מהמימדים האלו משיעור קומתו של האדם ישנם הערכים התזונתיים הדרושים לו. ואם אחד מהם לא מקבל את המזון המתאים לו או שהוא מתנוון ואז יש חלק מהאדם (וזה פחות מורגש מייד מאשר בחלק הפיסי)

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

שהוא מתנוון ומת. והיות ואנחנו מדברים על מה ששיך לפנימיות הכי אינטימית שבאדם וצריך התפתחות משלה באופן הדרגתי וכו', אז יש הרבה אנשים שיכולים כביכול לחיות מבלי שירגישו בחסרון. אגב עצם העובדה שאותו חלק לא מקבל את תזונתו מונע הרגשת החסרון, כלומר אי הרגשת החסרון מזינה את עצמה. היות וקשה מאד למנוע את המזון הזה לגמרי, החלק הזה של פנימיותו של האדם יחפש מזון, תחליף. ואז, בנוסף שלא קיבל מה שהיה צריך לקבל, יכול לקבל משהו שמרעיל אותו. כשהרב דיבר על אותם שמזינים את המימד התודעתי של השכל מבחינת כל מה ששיך לרוחניות ולמוסריות על פי דעות פילוסופיות כאלה ואחרות. ז"א מישוהו 'אמין בה' בדרך שקאנט או הגל (הצעיר) האמין. יש יותר קרובים ויש יותר רחוקים, וזה אומר שיכולים להשתמש בשפה, במינוח כדי לבטא דברים דרך הלכסיקון שלהם, אבל התכנים לא יכולים לבוא מהגויים.

מה שקורה שאותם אנשים שיש להם בכ"ז איזו רגישות לנסתר עלולים ליפול במיסטיקה. וזו יכולה להתבטא בהרבה צורות, כל מיני דרכים. הם בדרך כלל דוחים אותם, כי אינם מתאימים לרציונליות שלהם, ואז זה פועל בשיטה הפרוידיאנית וגורם נזקים בדרך נסתרת, בתת ההכרה.

ז"א שאחד המימדים של החסרון הזה זה לא להכיר בכך שבחוויה של האדם יש מימד של נסתר. ז"א שאיכשהו, בקצת הגזמה, האנשים הללו מסכימים לכך שיש להם נשמה, ויחד עם זאת שוללים את קיומה, בהיותה נסתרת. לא בצורה מפורשת שהרי אומרים שהם מאמינים. אבל זה שייך לאותו הענין שהרב ציטט כאן מדברי הרצי"ה שאלו שבגלוי שוללים את הנסתר יש חשש שבנסתר בעומק לבם שוללים את הגלוי.

מה פירוש הדבר נשמה, דבר שאי אפשר לבודדו ולהסתכל עליו במיקרוסקופ. אז זה נסתר. ובנוסף לכך, יש מידה של השוואה רציונלית בין המושג של נשמה, הבלתי ידועה, בלתי נראית וכו' לבין מה שאנחנו אומרים לגבי האלוה, שהוא בלתי נראה בלתי נמדד אינו גוף ואין לו דמות הגוף וכו'. אז אם אני שולל את הנסתר, האם אין איזו בעיה כשאני

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

מצהיר אמונים לקיום הנשמה ואני מאמין באלהים וכו' ואז אני מתקשה לתת תוכן חיובי לאותם המושגים. ז"א הנשמה מצדה והאלהים מצדו יהיו מלים שאני משתמש בהן כדי לדבר על משהו שאיני מכיר, ואיני מבין, ושאינן לו ולא יכול להיות לו, איזשהו תוכן קונצפטואלי של ממש.

כשאומרים לדוגמא. יש מלים בשפות הלועזיות כדי לדבר עליו: בצרפתית DIEU באנגלית GOD בגרמנית GOTT ברוסית БОГ וכו', ואין לנו מלה כזו בעברית. אזי משתמשים במלה כזו או מלים כאלה כתחליף לאותו חסרון כשצריך להדברות אתם. אבל מה שיש בעברית זה שמות לא מלים. המלים האלו כדי לתאר GOD וכו' זה נקרא במטה פסיקה מושג ריק. זו מלה שהיא שימושית כדי לדבר על היעד של האמונות, ויחד עם זאת, וכאן נכנסת הסכנה של האליליות, כי אתה משליך על אותו מושג כל הדברים השיכים או לשכל, או לרגש, או לכל מיני חלומות ודמיונות. וזו הסבה שבתורת ישראל ע"ז זה הדבר היחיד שהאשמה מתחילה מהמחשבה, בעוד שבכל דבר אחר רק מהמעשה. לכן אומרים שמי שמודה שכלית בעבודה זרה, מכחיש כל התורה כולה. כי בענינים האלו אין 'מקצת'. כאשר הרב כותב בסגנון חד לאמתו של דבר הוא מבטא אמתות פשוטות שיש תחומים שבהם אין במושג של 'מקצת' עובד. אין מקום לזה, כפי שאשה לא יכולה להיות קצת בהריון.

¹ עם עבודת הקרבנות.

בכל זאת גברה האהבה; דבד בבד כולנו בני איש אחד; אם מרחל האהובה ואם מן השנואה. ואמרתי בלבי להביא עליהם תורת המקובלים בלשונם הם¹ ולפי דרכי הבנתם כמה שנראה לי מהלשון הרהוט בפיהם, ועוד לא יאמרו דרשנו ולא מצאנו.

לזאת השתדלתי להביא בכתב פירוש על הש"ס מילה במילה, כפי דרכי חכמי ספרד העתיקה, פ' גם בתורת הסוד במשמע. דנודע מהקדמונים כשהסוד במקומו האמתי, ברישא, הפרדס עולה ספרד², ספר דא, וספר דא, משה ביחודו.

וזאת ליהודא

משה ביחודו הרמז, כשהופכים משה מקבלים השם. תורת משה תורת השם.

שאלה: אנחנו אומרים שרחל זו אהבה בגילוי

תשובה: ז"א ש'עמך' הוא יותר קרוב לנגלה. יש לאה שהיא שנואה ורחל שהיא אהובה, ואנו יודעים שלכתחילה לאה היתה מיועדת לעשיו ורחל ליעקב. ז"א שעשו ולאה זה המימד של ארץ ישראל ושל הבחינה של העבודה בתיקון עוה"ז. בעוד שיעקב איש תם יושב אהלים, עוסק ברוחניות וכשהוא כולו צופה אל עוה"ב. תפקידו להכין את אלו שעוסקים בתיקון עוה"ז ליעודם לעוה"ב. במציאות, הבנים, השבטים, שבאים מצד יעקב ולאה הם מיועדים לרוחניות, והבנים שבאים מצד יעקב ורחל מיועדים לעוה"ז (יוסף הוא המשביר). הפוך על הפוך. היות שיעקב צריך לקחת על עצמו גם את ידי עשו, צריך לפעול אחדות כפולה. ז"א שמי שהנטיה שלו היא לרוחניות הוא שצריך לעסוק בחמירות, ולהיפך. כי כך כל אחד יכניס אל המידה שלו את המימד החסר מהצד השני. משנולד יוסף הגיע הזמן לחזור הביתה, ציונות, יוסף בגימטריה ציון.

לענין הגימטריה. בעברית האותיות הן ספרות. המושג ספר והמושג מספר הם הדים אחד של השני. וזה אחד המימדים של האחדות המוחלטת, שלא

¹ היינו בלשון הנגלה.

² שהרי פרדס הוא ר"ת פ"שט ר"מז ד"רש ס"וד, וכשהסוד בראש, הרי זה ספרד.

הקדמת הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל ללימוד התלמוד
ע"פ וזאת ליהודא

תהיה הפרדה בין המימד הכמותי לבין המימד הכמותי, שניהם צריכים להיות ביחד. זו הסבה שבהרבה מקומות כשיש ענין הפיקודים, כתוב 'במספר שמות', איחוד המידה הכמותית והאיכותית. עם זאת צריך לדעת שזה לא אותו דבר לומר שאלהים בגימטריה הטבע ולומר שהטבע בגימטריה אלהים. כי האחד הוא מבחינת הפנים ואחד מבחינת האחוריים אלהים בגימטריה הטבע ז"א שאלהים זה הפנים והטבע אחוריים ואם הופכים זה להפוך בין פנים לאחוריים.

זה נכון בכל הגימטריות.